

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Διπλωματική εργασία

Διερεύνηση των προκλήσεων και του αντικτύπου στην κοινωνία και το περιβάλλον των μικρών αγροτικών συνεταιριστικών επιχειρημάτων. Μελέτη περίπτωσης : Αγροτουριστικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Όρους Μπέλλες «ΝΙΒΙΑΣΤΑ»

Χρυσάνθη Ιακώβου

Επιβλέπων καθηγητής : Αχιλλέας Μπάρλας

Σέρρες, Ιανουάριος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Διερεύνηση των προκλήσεων και του αντικτύπου στην κοινωνία
και το περιβάλλον των μικρών αγροτικών συνεταιριστικών
εγχειρημάτων. Μελέτη περίπτωσης : Αγροτουριστικός
Γυναικείος Συνεταιρισμός Όρους Μπέλλες «ΝΙΒΙΑΣΤΑ»

Χρυσάνθη Ιακώβου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Αχιλλέας Μπάρλας

ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Σταυριανή Κουτσού

ΣΕΠ ΕΑΠ

Σέρρες, Ιανουάριος 2024

Ευχαριστώ πολύ όλους τους καθηγητές μου στο ΜΠΣ της ΚΑΟ για την πολύτιμη γνώση και για την οπτική που μου προσέφεραν. Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Αχιλλέα Μπάρλα για την αποδοχή, τη βοήθεια, τις συμβουλές και την άμεση ανταπόκρισή του στις απορίες μου.

Αφιερώνω τη διπλωματική μου εργασία στα τρία «πολύτιμά μου», τον Ορέστη, τον Αχιλλέα και την Έλενα. Και στον σύντροφο της ζωής μου, Μιχάλη, που μας έχει απαντήσει στο ερώτημα του γιατί ήρθαμε σ' αυτόν τον κόσμο : «Μα, για ν' αγαπήσουμε και για ν' αγαπηθούμε.»

Περίληψη

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη και στην κοινωνική ευημερία, σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, με άξονα της αρχές της αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας, της συλλογικής δράσης, της ισότιμης συμμετοχής και της δημοκρατικής διακυβέρνησης. Στην Ελλάδα, όπου οι αγροτικές περιοχές αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας και όπου ο αγροτικός τομέας ανέκαθεν συνιστούσε δομικό χαρακτηριστικό της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί διαδραματίζουν καίριο και εκτεταμένο ρόλο. Η δημιουργία μικρών αγροτικών συνεταιρισμών στην ελληνική επαρχία, ιδιαίτερα σε απομακρυσμένες ορεινές περιοχές, συχνά αποτέλεσε διέξοδο από την οικονομική δυσπραγία, την ανεργία, την απομόνωση.

Τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας εστιάζουν στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα μικρά αγροτικά συνεταιριστικά επιχειρήματα καθώς και στον κοινωνικό και περιβαλλοντικό τους αντίκτυπο. Μέσα από τη μελέτη της περίπτωσης του Αγροτουριστικού Γυναικείου Συνεταιρισμού Όρους Μπέλλες «ΝΙΒΙΑΣΤΑ» εξετάζονται όψεις και ζητήματα του συνεταιρισμού σε σχέση με το μέγεθος και τη βιωσιμότητα, την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία, τη δομή και την οργάνωση, τις αντιλήψεις και τη συμπεριφορά των μελών, το εξωτερικό περιβάλλον και το κοινωνικό και περιβαλλοντικό του αποτύπωμα. Για την έρευνα επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος και συγκεκριμένα οι επιτόπιες ημιδομημένες συνεντεύξεις σε βάθος με μέλη του συνεταιρισμού. Τα αποτελέσματα δείχνουν πως ο συγκεκριμένος συνεταιρισμός έχει τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις και να πορευτεί στο μέλλον με βιώσιμες προοπτικές επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα θετικό αντίκτυπο στην τοπική κοινωνία και στο περιβάλλον.

Λέξεις – κλειδιά : Αγροτικοί συνεταιρισμοί, αγροτουρισμός, προκλήσεις, αντίκτυπος, Νιβιάστα

Investigating the challenges and the social and environmental impact of small agricultural ventures. Case study: the Women's Agritourism Cooperative of Mountain Belles "NIVIASTA".

Chrysanthi Iakovou

Abstract

Agricultural cooperatives contribute significantly to the economic growth and social prosperity, in a local or even international scale, integrating values such as selfhelp/commonhelp, cooperative action, members' equality, and democratic governance amongst others. In Greece, where rural areas occupy the largest part of the country's acreage and agriculture bears a timeless influence on Greek society and economy, agricultural cooperatives hold a key role. Creating small agricultural cooperatives in the Greek countryside, especially in the highlands, was often the gateway for the penniless, unemployed, and isolated inhabitants of those areas.

This thesis aims to analyze the challenges that small agricultural ventures must deal with, as well as to elaborate on the social and environmental impact of them. A case study on the Women's Agritourism Cooperative of Mountain Belles "NIVIASTA" was conducted, in which the members of the cooperative shared their views on their organisation's size and sustainability, innovation, entrepreneurship, structural and organizational issues, perceptions and behaviors, and provided information regarding the social and environmental footprint of the cooperative. The research was conducted with on-the-spot semi-organized in-depth interviews with the members of the cooperative. The analysis indicates that the cooperative "NIVIASTA" and its members possess the attributes necessary to face the challenges of the future, regarding the sustainable function and the positive impact of the cooperative on the environment and on the local community.

Keywords: Agricultural cooperative, agritourism, challenge, impact, Niviasta.

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα.....	vii
Κατάλογος εικόνων.....	viii
Συνομογραφίες & Ακρωνύμια	ix
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 2. Συνεταιρισμοί – Βασικές έννοιες.....	3
2.1 Ορισμός.....	3
2.2 Οι Συνεταιριστικές Αρχές και Αξίες.....	4
2.3 Ιδιαιτερότητες του συνεταιριστικού μοντέλου	6
2.4 Διαφορές από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.....	8
2.5 Συνεταιρισμοί και Κ.Α.Ο.	10
Κεφάλαιο 3. Ειδικά ζητήματα Αγροτικών Συνεταιρισμών	13
3.1 Ιστορική εξέλιξη στην Ελλάδα	13
3.2 Οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί.....	14
3.3 Μέγεθος και βιωσιμότητα	16
3.4 Επιχειρηματικότητα και καινοτομία	18
3.5 Δομή και Οργάνωση	19
3.6 Αντιλήψεις και συμπεριφορά των μελών.....	22
3.7 Ανάλυση του περιβάλλοντος.....	24
3.8 Κοινωνικός και περιβαλλοντικός αντίκτυπος	25
Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία έρευνας.....	30
4.1 Ερευνητικοί στόχοι	30
4.2 Ερευνητική μέθοδος.....	30
4.3 Διαδικασία της έρευνας.....	32
4.4 Παρουσίαση του ερευνητικού πεδίου	34
Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα έρευνας.....	44
Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα	58
6.1 Συμπεράσματα	58
6.2 Περιορισμοί της έρευνας.....	64
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	66
Παράρτημα Α΄ : Οδηγός συνεντεύξεων	72

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 1 Οι Συνεταιριστικές Αρχές (στο Κοντογεώργος & Σεργάκη,2015)	6
Εικόνα 2 Τι είναι η Κοινωνική Οικονομία (στο Αδάμ, 2014).....	11
Εικόνα 3 Model Governance System for a Smaller Co-op (στο Hammer, 2015).	21
Εικόνα 4 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (στο https://sdgs.un.org/goals)	27
Εικόνα 5 Λογότυπο NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta)	34
Εικόνα 6 Θέα των Α. Ποροΐων (από @niviasta)	36
Εικόνα 7 Θέα στην κοιλάδα και τα Κρούσσια Όρη (από @niviasta).....	37
Εικόνα 8 Τμήμα του καφέ NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta).....	38
Εικόνα 9 Παραδοσιακά εδέσματα του ΑΣ NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta).....	39
Εικόνα 10 Χειροποίητες παρασκευές του ΑΣ NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta).....	40
Εικόνα 11 Το φυσικό μπαλκόνι του καφέ NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta).....	41
Εικόνα 12 Το φυσικό μπαλκόνι του καφέ NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta).....	42
Εικόνα 13 Το μικρό παρασκευαστήριο του ΑΣ NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta).....	43

Συνομογραφίες & Ακρωνύμια

ΑΣ	Αγροτικός Συνεταιρισμός
ΑΤΕ	Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος
ΓΓΙΦ	Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων
ΓΣ	Γενική Συνέλευση
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο
ΚΑΟ	Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία
Κοιν.Σ.Επ.	Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση
ΜΠΣ	Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
ΣΒΑ	Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης
COGECA	General Confederation of Agricultural Cooperatives
COPA	Committee of Professional Agricultural Organisations
ICA	International Coop Alliance
UN	United Nations

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Οι συνεταιρισμοί αποτελούν τη δυναμικότερη έκφραση της έννοιας του συνεργατισμού. Λειτουργώντας στη βάση των συνεταιριστικών αρχών και συνυφασμένοι από τη γέννησή τους με τις αξίες της αυτοβοήθειας, της αυτευθύνης, της ισότητας, της ισοτιμίας, της δημοκρατίας και της αλληλεγγύης, οι συνεταιρισμοί επιδιώκουν να ικανοποιήσουν τόσο τους στόχους τους, ως επιχειρηματικοί οργανισμοί όσο και την ευημερία των μελών τους, στα οποία ανήκουν και από τα οποία διοικούνται. Ο ελλαδικός χώρος χαρακτηρίζεται από μεγάλη έκταση αγροτικών περιοχών και σημαντικό ποσοστό μόνιμου αγροτικού πληθυσμού σε διάφορα σημεία της ελληνικής επαρχίας. Ο αγροτικός τομέας ανέκαθεν υπήρξε παράγοντας ώθησης της ελληνικής οικονομίας και τόνωσης της κοινωνικής συνοχής. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αποτελούν εγχειρήματα που έχουν τη δυνατότητα να επιτύχουν σημαντική συνεισφορά στην κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και των πληθυσμών τους, ωστόσο ταυτόχρονα ενδέχεται να αντιμετωπίσουν προκλήσεις οι οποίες μπορεί να θέσουν το μέλλον τους υπό αβεβαιότητα.

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των προκλήσεων και του κοινωνικού και περιβαλλοντικού αντικτύπου των μικρών αγροτικών συνεταιριστικών επιχειρημάτων. Ως πεδίο διερεύνησης επιλέχθηκε ο Αγροτουριστικός Γυναικείος Συνεταιρισμός όρους Μπέλλες «ΝΙΒΙΑΣΤΑ». Ο συνεταιρισμός ιδρύθηκε το 2021 στα Άνω Πορόια Σερρών, ένα χωριό σε ορεινή, παραμεθόριο περιοχή που διακρίνεται για το φυσικό της κάλλος και την ήπια τουριστική κίνηση. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων σε βάθος με μέλη του συνεταιρισμού, με σκοπό να απαντηθούν τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα :

- 1) Ποιες είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μικροί αγροτικοί συνεταιρισμοί; Ειδικότερα, πώς επηρεάζουν τον ΑΣ τα ζητήματα του μεγέθους σε σχέση με τη βιωσιμότητα, της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας,

της δομής και της οργάνωσης, των αντιλήψεων και των συμπεριφορών των μελών;

- 2) Πώς γίνεται αντιληπτό το εξωτερικό περιβάλλον του ΑΣ από τα μέλη του;
- 3) Πώς αποτιμάται από τον ΑΣ ο κοινωνικός και περιβαλλοντικός του αντίκτυπος;

Η εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Το πρώτο και το δεύτερο κεφάλαιο αποτελούν το τμήμα της θεωρητικής και βιβλιογραφικής επισκόπησης. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται βασικές έννοιες των συνεταιρισμών και ειδικότερα ο ορισμός, οι συνεταιριστικές αρχές και αξίες, οι ιδιαιτερότητες του συνεταιριστικού μοντέλου και οι διαφορές του από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, η σχέση των συνεταιρισμών με την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Το δεύτερο κεφάλαιο διαπραγματεύεται ειδικά ζητήματα αγροτικών συνεταιρισμών, καταρχάς την ιστορία τους στην Ελλάδα και την υποκατηγορία των αγροτουριστικών συνεταιρισμών. Στο ίδιο κεφάλαιο αναλύονται οι επιμέρους θεματικοί άξονες που θα συνδράμουν, σε συνδυασμό με την ποιοτική έρευνα, στη διατύπωση συμπερασμάτων σχετικά με τα κεντρικά ερωτήματα της εργασίας. Πρόκειται για τα ζητήματα του μεγέθους και της βιωσιμότητας, της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, της δομής και της οργάνωσης, των αντιλήψεων και συμπεριφορών των μελών, της ανάλυσης του περιβάλλοντος και του κοινωνικού/περιβαλλοντικού αντικτύπου.

Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο διατυπώνονται οι ερευνητικοί στόχοι της εργασίας και αναλύονται η ερευνητική μέθοδος, η διαδικασία που ακολουθήθηκε από τη φοιτήτρια, το πεδίο διερεύνησης, ενώ γίνεται μία σύντομη αναφορά στους περιορισμούς της έρευνας. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας που διενεργήθηκε στον συνεταιρισμό «ΝΙΒΙΑΣΤΑ» και θεωρήθηκαν ως κρίσιμα για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Η εργασία ολοκληρώνεται με το πέμπτο κεφάλαιο που περιέχει τα συμπεράσματα, που συνοψίζουν και αναλύουν τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων σε σχέση με τους ερευνητικούς στόχους.

Κεφάλαιο 2. Συνεταιρισμοί – Βασικές έννοιες

2.1 Ορισμός

Η έννοια του συνεργατισμού ως οικονομική συνεργασία των ανθρώπων προκειμένου να καλύψουν κοινές βασικές τους ανάγκες - έννοια που αποτελεί τη βάση του συνεταιρισμού - είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη ιστορία ήδη από την αρχαιότητα. Σήμερα, συνεταιρισμοί εντοπίζονται σε κάθε χώρα καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα οικονομικής δραστηριότητας, από τον αγροτικό και τον τραπεζικό κλάδο έως τον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η Διεθνής Συνεταιριστική Συμμαχία (International Co-Operative Alliance – ICA), που ιδρύθηκε το 1895 από εθνικές συνεταιριστικές οργανώσεις διαφόρων κατηγοριών και χωρών, είχε ως στόχο να λειτουργήσει ενοποιητικά για το συνεταιριστικό κίνημα (Δουβίτσα, 2019).

Το 1995, στο 31^ο Παγκόσμιο Συνέδριο του ICA στο Μάντσεστερ της Αγγλίας, έλαβε χώρα η Διακήρυξη της Συνεταιριστικής Ταυτότητας η οποία περιέλαβε τον ορισμό του συνεταιρισμού, σύμφωνα με τον οποίο «ο συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη και εθελοντική ένωση προσώπων η οποία εξυπηρετεί τις κοινές τους οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ανάγκες και επιδιώξεις μέσω της κοινής ιδιοκτησίας μιας δημοκρατικά ελεγχόμενης επιχείρησης». Ο ορισμός αυτός ήρθε σε συνέχεια προγενέστερων σχετικών προσπαθειών και επιχείρησε να συμπεριλάβει όλη την πολυμορφία των συνεταιρισμών, συμπυκνώνοντας τα κοινά χαρακτηριστικά των συνεταιριστικών επιχειρημάτων που εμφανίζουν ποικιλομορφία ως προς τις αιτίες γέννησής τους, τις μορφές τους, το είδος της ανάγκης που εξυπηρετούν, το κοινωνικά, οικονομικά και θεσμικά περιβάλλοντα εντός των οποίων δρουν και την εξελικτική τους πορεία (Καβουλάκος & Γριτζάς, 2015).

Συνεπώς, ο ορισμός της Διακήρυξης αποδίδει στον συνεταιριστικό θεσμό δύο συναρθρωμένα βασικά στοιχεία, το ένα κοινωνικό και το άλλο οικονομικό. Από τη μία, ο συνεταιρισμός αποτελεί ένωση προσώπων που αναγνωρίζουν συγκεκριμένες ανάγκες τους ως κοινές αλλά και πιστεύουν στην αποτελεσματικότερη κάλυψη αυτών

των αναγκών μέσω της συνεργατικής δράσης παρά με ατομικά μέσα. Από την άλλη, ο συνεταιρισμός αποτελεί επιχείρηση με ειδικό αντικείμενο να ανταποκριθεί επακριβώς στις εν λόγω ανάγκες και να αναπτύξει οικονομικές σχέσεις με κάθε μέλος. Από τα παραπάνω προκύπτει η διττή φύση του συνεταιρισμού, ως κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης (Δουβίτσα, 2019).

2.2 Οι Συνεταιριστικές Αρχές και Αξίες

Οι συνεταιρισμοί διαπνέονται από ένα σύνολο ιδεωδών και αξιών, που αποτελεί το «ηθικό υπόβαθρο» της λειτουργίας τους (αλλιώς Συνεταιριστική Ιδέα). Η Διακήρυξη της Συνεταιριστικής Ταυτότητας του 1995 ανέφερε συγκεκριμένα ότι : «Οι συνεταιρισμοί στηρίζονται στις αξίες της αυτοβοήθειας, της αυτεθύνης, της δημοκρατίας, της ισότητας, της ισοτιμίας και της αλληλεγγύης. Ακολουθώντας την παράδοση των πρωτεργατών, τα μέλη των συνεταιρισμών στηρίζονται στις ηθικές αξίες της εντιμότητας, της διαφάνειας, της κοινωνικής υπευθυνότητας και της φροντίδας για τους άλλους» (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015).

Η αυτοβοήθεια, ως ανάληψη πρωτοβουλίας για δράση από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο προς τη βελτίωση της κατάστασής του, υποδηλώνει ότι οι συνεταιρισμοί βασίζονται στις δικές τους δυνατότητες και τις αξιοποιούν προκειμένου να ενδυναμώσουν τη θέση τους. Η αξία της αυτεθύνης σημαίνει την ανεξάρτητη και αυτόνομη διαχείριση των υποθέσεών τους, γεγονός που συνεπάγεται την ανάληψη ευθύνης για τα αποτελέσματα των αποφάσεών τους. Κεντρικό συστατικό στοιχείο της Συνεταιριστικής Ιδέας αποτελεί η αξία της δημοκρατίας, η οποία αντανakλά την ιεράρχηση του ανθρώπινου παράγοντα πάνω από τα οικονομικά αποτελέσματα και εκδηλώνεται στον τρόπο λειτουργίας και διοίκησης των συνεταιρισμών. Η ισότητα υπαγορεύει τη δυνατότητα συμμετοχής στον συνεταιρισμό όλων των ενδιαφερομένων, χωρίς διακρίσεις και η ισοτιμία σημαίνει ότι αποδίδεται στα μέλη με ισότιμο τρόπο η, παραγόμενη από τη δραστηριότητα του συνεταιρισμού, ωφέλεια. Η αξία της αλληλεγγύης αποτελεί το επιστέγασμα του ηθικού κώδικα των συνεταιρισμών, όντας συνυφασμένη με την υπεροχή της ανθρώπινης ύπαρξης, με το συλλογικό συμφέρον και με την κοινωνική πρόοδο. Οι ηθικές αρχές της εντιμότητας, της διαφάνειας, της κοινωνικής

υπευθυνότητας και της φροντίδας για τους άλλους υπογραμμίζουν περαιτέρω την προτεραιότητα που αποδίδεται από τους συνεταιρισμούς στους ανθρώπους και τις μεταξύ τους σχέσεις έναντι του οικονομικού συμφέροντος (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015).

Οι συνεταιριστικές αξίες οδήγησαν στη διατύπωση των επτά διεθνών συνεταιριστικών αρχών στο πλαίσιο του συνεδρίου του 1995, οι οποίες οδηγούν και καθορίζουν τη λειτουργία των συνεταιρισμών (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015) :

1^η Αρχή: Εθελοντική και Ελεύθερη Συμμετοχή

«Οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές οργανώσεις, ανοιχτές σε όλα τα άτομα που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους και επιθυμούν να αποδεχτούν τις ευθύνες του μέλους, χωρίς διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας»

2^η Αρχή: Δημοκρατική Διοίκηση των Συνεταιρισμών

«Οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις, που διοικούνται και ελέγχονται από τα μέλη τους, τα οποία συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής τους και στη λήψη αποφάσεων».

3^η Αρχή: Οικονομική Συμμετοχή των μελών

«Τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και διαχειρίζονται δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού».

4^η Αρχή: Αυτονομία και Ανεξαρτησία των Συνεταιρισμών

«Οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες οργανώσεις και ανεξάρτητες από το Κράτος, τα κόμματα και άλλους φορείς».

5^η Αρχή: Εκπαίδευση, Πρακτική Εξάσκηση και Πληροφόρηση

«Οι συνεταιρισμοί θα πρέπει να παρέχουν εκπαίδευση στα αιρετά και υπαλληλικά στελέχη τους καθώς και στα μέλη τους και πληροφόρηση στο κοινό για συνεταιριστικά και άλλα θέματα».

6^η Αρχή: Συνεργασία Μεταξύ Συνεταιρισμών

«Η συνεργασία μεταξύ των συνεταιρισμών επιβάλλεται για να αυξάνεται ο συνολικός όγκος των εργασιών τους και έτσι να λειτουργούν αποδοτικότερα».

7^η Αρχή: Ενδιαφέρον για την Κοινότητα

«Οι συνεταιρισμοί πρέπει να ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη της κοινότητας μέσα στην οποία λειτουργούν».

Σχήμα 1.7 Οι Συνεταιριστικές Αρχές

Εικόνα 1 Οι Συνεταιριστικές Αρχές (στο Κοντογεώργος & Σεργάκη,2015)

2.3 Ιδιαιτερότητες του συνεταιριστικού μοντέλου

Η διατύπωση του ορισμού των συνεταιρισμών και των συνεταιριστικών αξιών και αρχών αποτελούν το πλαίσιο που ορίζει τις ιδιαιτερότητες του συνεταιριστικού μοντέλου.

Η φιλοσοφία που αποτελεί τη βάση της συνεταιριστικής δραστηριότητας είναι ότι μέσω της από κοινού δράσης και του αμοιβαίου συμφέροντος τα άτομα μπορούν να επιτύχουν συλλογικά στόχους που θα ήταν ανέφικτο ή ατελέσφορο να επιτύχουν μέσω

ατομικής δράσης. Αυτή η οπτική έχει ευρεία εφαρμογή όσον αφορά την επίτευξη οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και επιστημονικών σκοπών. Οι συνεταιριστικές αρχές και αξίες αποτελούν τη μετάφραση της παραπάνω φιλοσοφίας σε ένα σχέδιο κανόνων και πρακτικών που διέπουν την οργάνωση και τη λειτουργία των συνεταιρισμών (Dunn, 1988). Στη βάση αυτή ξεχωρίζει, ως κεντρικό γνώρισμα των συνεταιρισμών, η «διττή φύση» τους ως επιχειρήσεις και κοινωνικές ομάδες, που επιδιώκουν την ικανοποίηση των στόχων τους ως επιχειρηματικοί σχηματισμοί ταυτόχρονα με την ικανοποίηση των στόχων των μελών τους (Van Dijk et al, 2019).

Σύμφωνα με την ICA (nd), οι συνεταιρισμοί είναι ανθρωποκεντρικές επιχειρήσεις που ανήκουν, ελέγχονται και διοικούνται από και για τα μέλη τους, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις κοινές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες και φιλοδοξίες τους. Οι σχέσεις μεταξύ των μελών διέπονται από την αρχή «ένα μέλος μία ψήφος» και από την ισότητα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Καθώς πρόκειται για επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται πρωτίστως στη βάση αρχών και δευτερευόντως στη βάση επιδίωξης κέρδους, τοποθετούν στο επίκεντρο τη συνεργασία ως όχημα για τη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου και τη βιωσιμότητα ως μέσο επίτευξης συλλογικής ευημερίας. Οι συνεταιρισμοί επιτρέπουν στα μέλη τους να ανακτήσουν τον έλεγχο του οικονομικού τους μέλλοντος και, καθώς δεν ανήκουν σε μετόχους/επενδυτές, τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη από τη δράση τους παραμένουν στις κοινότητες όπου οι συνεταιρισμοί δραστηριοποιούνται.

Συνεπώς, τα μέλη των συνεταιρισμών κατέχουν ταυτόχρονα τριπλή ιδιότητα, γεγονός που έχει οδηγήσει στη διατύπωση τριών αντίστοιχων αρχών διοίκησης και λειτουργίας (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015) :

- Η αρχή του μέλους – ιδιοκτήτη, καθώς τα μέλη συμμετέχουν στο κεφάλαιο του συνεταιρισμού και παρέχουν τις απαραίτητες εισροές.
- Η αρχή του μέλους – επιβλέποντα, καθώς τα μέλη έχουν την αρμοδιότητα άσκησης ελέγχου στη διοίκηση και έγκρισης ή απόρριψης των πράξεών της.
- Η αρχή του μέλους – ωφελουμένου, καθώς τα μέλη χρησιμοποιούν τον συνεταιρισμό ως πελάτες ή προμηθευτές.

Σύμφωνα με τον Dunn (1988), ο μετασχηματισμός αυτών των τριών αρχών, με ισορροπημένο τρόπο, σε επιχειρησιακή πραγματικότητα και ο σεβασμός τους από όλα τα μέλη μπορεί να οδηγήσει σε μία πραγματικά συνεταιριστική και υγιή επιχείρηση.

2.4 Διαφορές από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις

Ο μοναδικός χαρακτήρας των συνεταιριστικών επιχειρημάτων και η πρωταρχική διαφορά τους με τις υπόλοιπες μορφές επιχειρήσεων έγκειται στη σχέση του συμφέροντος του μέλους με τα συμφέροντα ιδιοκτησίας και ελέγχου· εστιάζοντας ο συνεταιρισμός στο μέλος, αποδίδεται στο τελευταίο άμεσα το καθεστώς του χρήστη, του ιδιοκτήτη και του ελέγχοντος προσώπου (Dunn, 1988). Υπέρτατη επιδίωξη της συνεταιριστικής δραστηριότητας είναι η επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας για τα μέλη του, ενώ οι ιδιωτικές επιχειρήσεις επιδιώκουν την μεγιστοποίηση της ωφέλειας των μετόχων/επενδυτών τους (Novkovic, 2008· Mazzarol et al, 2011). Οι συνεταιρισμοί προκύπτουν από τη συνεργασία των ανθρώπων και γι' αυτό αποτελούν ενώσεις προσώπων ενώ οι ιδιωτικές εταιρίες αποτελούν συνένωση κεφαλαίων· αποτελούν θεσμό κατά πρώτο λόγο ανθρωποκεντρικό. Στις τελευταίες η τριπλή ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του επιβλέποντα και του ωφελομένου δεν συμπίπτουν κατ' ανάγκη στο ίδιο πρόσωπο και ακόμη και στην περίπτωση σύμπτωσης δεν επηρεάζεται από αυτήν η εταιρική δραστηριότητα (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015).

Σε σχέση με τα παραπάνω, μπορούν να εντοπιστούν τρεις βασικές διαφορές μεταξύ των συνεταιρισμών και των λοιπών μορφών επιχειρήσεων (McBride, 1986· Barton, 1989· Nilsson, 1998) :

- Σε σχέση με το ιδιοκτησιακό καθεστώς. Παραδοσιακά, η ιδιότητα του μέλους είναι η μόνη μορφή άμεσης επένδυσης στον συνεταιρισμό, τα μερίδια αποτελούν αποκλειστική ιδιοκτησία των μελών και δεν είναι εμπορεύσιμα.
- Σε σχέση με τον έλεγχο του συνεταιρισμού. Τα μέλη ελέγχουν δημοκρατικά τον συνεταιρισμό μέσω της ψήφου τους και συγκεκριμένα με βάση την αρχή «ένα μέλος μία ψήφος»· η προτεραιότητα αποδίδεται στον παράγοντα μέλος και όχι στο κεφάλαιο που κάθε μέλος κατέχει. Στους συνεταιρισμούς μεγαλύτερου μεγέθους ο έλεγχος οργανώνεται επίσης με δημοκρατικό τρόπο.

- Σε σχέση με την διανομή των πλεονασμάτων. Στους συνεταιρισμούς δεν υπάρχει ως συστατικό στοιχείο η έννοια του κέρδους καθώς επιχειρηματίες και πελάτες είναι τα ίδια πρόσωπα, οπότε δε νοείται η εξαγωγή κέρδους από συναλλαγή ενός προσώπου με τον εαυτό του. Στους συνεταιρισμούς στόχος είναι η εξυπηρέτηση και η μεγιστοποίηση των ωφελειών για τα μέλη τους, των οποίων η ανιδιοτελής συνεργασία οδηγεί στην παραγωγή και διανομή του πλεονάσματος στους ίδιους. Άρα κεντρική είναι η έννοια του πλεονάσματος, δηλαδή το οικονομικό αποτέλεσμα που προκύπτει από τις συναλλαγές του συνεταιρισμού με τα μέλη του, ενώ η έννοια του κέρδους προκύπτει μόνο όταν ένας συνεταιρισμός συναλλάσσεται με μη μέλη του (Παπαγεωργίου & Κλήμη-Καμινάρη 2014).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί η διαφορά μεταξύ του ονομαστικού κεφαλαίου που εισφέρεται από τα μέλη των συνεταιρισμών σε σχέση με το μετοχικό κεφάλαιο που κατέχουν οι μέτοχοι των ιδιωτικών εταιριών. Ο βασικός λόγος για τον οποίο οι άνθρωποι γίνονται μέλη σε ένα συνεταιρισμό είναι για να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένες ανάγκες ή προσδοκίες τους, που συνδέονται με τη συμμετοχή τους στον συνεταιρισμό ως ενδιαφερόμενα μέρη και όχι για να επενδύσουν κεφάλαια προκειμένου να επωφεληθούν από αυτά. Σκοπός των μελών είναι να καταστήσουν την εργασία ή την παραγωγή τους περισσότερο βιώσιμη οικονομικά και άρα η εισφορά κεφαλαίου για την αγορά συνεταιριστικής μερίδας, ως προϋπόθεση εγγραφής στον συνεταιρισμό, αποκτά δευτερεύουσα σημασία συγκριτικά με το γεγονός ότι ο συνεταιρισμός συνενώνει πρόσωπα «που συνεργάζονται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και προσδοκιών». Μπορεί να ειπωθεί λοιπόν πως η ιδρυτική ενέργεια του συνεταιρισμού είναι περισσότερο η επιθυμία των μελών να συνεργαστούν, δεσμευόμενοι μέσω ενέργειας και του αισθήματος ευθύνης, παρά η παροχή κεφαλαίων με όρους λογιστικών μερίδων (Roelants, 2015· Bancel, 2015).

2.5 Συνεταιρισμοί και Κ.Α.Ο.

Η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία βρίσκεται στο σύνορο τη διάδρασης μεταξύ του κράτους, της αγοράς και της κοινότητας και των αντίστοιχων κύριων λειτουργιών τους, δηλ. την αγοραία, τη μη αγοραία και τη μη χρηματική οικονομία. Οι ορισμοί του φαινομένου, οι πρακτικές και οι σχηματισμοί που αναπτύσσονται στο εσωτερικό της εμφανίζουν ποικιλία και πολυμορφία (Αδάμ, 2014). Η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει παραδοσιακά τους συνεταιρισμούς, τις κοινωνίες αλληλοβοήθειας, τις ενώσεις - συλλόγους και τα ιδρύματα. Οι νομικές αυτές μορφές στοχεύουν στην ικανοποίηση των συμφερόντων των μελών τους, φροντίζοντας πολλές φορές - αλλά όχι πάντα - και για το γενικό συμφέρον της κοινότητας. Χαρακτηρίζονται από (αμεσο)δημοκρατικές διαδικασίες διακυβέρνησης και τα μέλη τους διαθέτουν τη «διπλή ιδιότητα» των οικονομικά ωφελούμενων και των συμμετεχόντων στη λήψη αποφάσεων. Ο όρος αλληλέγγυα οικονομία συναντάται συνηθέστερα σε χώρες της Λατινικής Αμερικής και έχει εντονότερη πολιτική διάσταση. Περιλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες συλλογικών οργανώσεων που στοχεύουν να υπηρετήσουν οικονομικές ανάγκες στη βάση των κοινωνικών σχέσεων και της αμοιβαιότητας, φέροντας ταυτόχρονα και μία κοινωνικο-κινηματική διάσταση καθώς αποσκοπεί στη δημιουργία δημόσιων ή κοινών χώρων όπου συζητούνται σκοποί και μέσα (Αδάμ, 2014· Νικολόπουλος & Καπογιάννης, 2013). Τα τελευταία χρόνια, μετά από τις ανταλλαγές γνώσης και πρακτικών μεταξύ των ριζοσπαστικών κινημάτων της Λατινικής Αμερικής και της εμπεδωμένης παράδοσης, κυρίως των συνεταιρισμών, στην Ευρώπη, οι όροι κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία απαντώνται μαζί χωρίς να θεωρείται πλέον ότι χαρακτηρίζονται από σημαντικές διαφορές (Αδάμ, 2014).

Εικόνα 2 Τι είναι η Κοινωνική Οικονομία (στο Αδάμ, 2014)

Οι συνεταιρισμοί αξιολογούνται ως ιδιαίτερα σημαντικοί στον τομέα της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, καθώς αποτελούν τη δυναμικότερη μορφή των αρχών του συνεργατισμού και δημιουργούν ηθικούς οικονομικούς χώρους (Καβουλάκος & Γριτζάς, 2015). Μέσω της αυτοβοήθειας και της ενδυνάμωσης, με την επανεπένδυση στις κοινότητες και τη φροντίδα για τους ανθρώπους και το περιβάλλον, οι συνεταιρισμοί διαμορφώνουν ένα μακροπρόθεσμο όραμα για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική εξέλιξη και περιβαλλοντική υπευθυνότητα. Σήμερα οι συνεταιρισμοί λειτουργούν σε όλον τον κόσμο, σε ένα ευρύ φάσμα οικονομικών κλάδων, όπως της αγροτικής παραγωγής, της μεταποίησης, της υγείας, των χρηματοδοτήσεων, της τεχνολογίας. Έχουν αποδειχθεί περισσότερο ανθεκτικοί σε συνθήκες κρίσης από τον μέσο όρο και ενισχύουν την οικονομική δραστηριοποίηση, την ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων, τη δημοκρατία και την κοινωνική ενσωμάτωση, την εργασιακή, την επισιτιστική και την περιβαλλοντική ασφάλεια και τη συνολική ανθρώπινη ευημερία. Ως επιχειρήσεις που εξυπηρετούν τα μέλη τους στα οποία ταυτόχρονα ανήκουν και από τα οποία διοικούνται, οι συνεταιρισμοί ενδυναμώνουν τους ανθρώπους ώστε να επιτύχουν συλλογικά τις οικονομικές τους

προσδοκίες ενώ παράλληλα ενισχύουν το κοινωνικό και ανθρώπινο κεφάλαιό τους και τις κοινότητες τους. Σύμφωνα με στοιχεία της ICA για το 2020, ποσοστό μεγαλύτερο από το 12% της ανθρωπότητας μετέχει σε κάποιον από τους 3 εκατομμύρια συνεταιρισμούς ανά τον κόσμο, που δημιουργούν θέσεις ή συνθήκες εργασίας για περίπου 280 εκατομμύρια ανθρώπους, δηλαδή για το 10% του συνολικού πληθυσμού που εργάζεται (ICA, 2020).

Κεφάλαιο 3. Ειδικά ζητήματα Αγροτικών Συνεταιρισμών

3.1 Ιστορική εξέλιξη στην Ελλάδα

Στον ελλαδικό χώρο υπήρχαν επί αιώνες και πριν από την ίδρυση του νεότερου ελληνικού κράτους εθιμικές, άτυπες μορφές συνεταιρισμού, τα λεγόμενα «τσελιγκάτα» ή «κοινάτα» για την από κοινού εκτροφή και διάθεση των αιγοπροβάτων (Κιουπκιολής, 2014). Σημαντικό και γνωστό σχήμα συνεργασίας ήταν επίσης η Κοινή Συντροφιά των Αμπελακίων που ιδρύθηκε το 1778 στα Αμπελάκια του νομού Λάρισας, αριθμούσε έξι χιλιάδες μέλη και δραστηριοποιούνταν στην παραγωγή κόκκινων νημάτων. Οι συντροφοναύτες των νησιών Ύδρας, Σπετσών και Ψαρών ένωσαν τους πόρους τους προκειμένου να ναυπηγήσουν πλοία και να πουλήσουν το κρασί που παρήγαγαν (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015). Η ίδρυση του Μετοχικού Γεωργικού Ταμείου Αλληλοβοήθειας στον Αλμυρό Βόλου το 1900 σηματοδότησε την αφετηρία του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος στην Ελλάδα και το πρότυπο στο οποίο βασίστηκε η μετέπειτα συνεταιριστική νομοθεσία.

Ο Ν. 602/1915 ήταν η πρώτη θεσμοθέτηση των αγροτικών συνεταιρισμών και οδήγησε στη διάδοση του συνεταιριστικού θεσμού στην ελληνική ύπαιθρο, λειτουργώντας κυρίως με σκοπό την προώθηση της κρατικής αγροτικής πολιτικής αλλά και ως μηχανισμός περιστολής της τοκογλυφίας, ενίσχυσης της πιστοληπτικής ικανότητας των αγροτών, τροφοδότησής τους με εισροές χαμηλού κόστους. Η θεσμοθέτηση αυτή ήταν στην πράξη έκφραση της βούλησης της πολιτικής ηγεσίας παρά αποτέλεσμα διεκδικήσεων του αγροτικού κινήματος. Καθώς οι αγροτικοί συνεταιρισμοί χρησιμοποιούνταν ως ενδιάμεσοι και εγγυητές στη χορήγηση δανείων προς τους αγρότες, οι μικροκαλλιεργητές γίνονταν μέλη περισσότερο για να αποκτήσουν πρόσβαση σε φθηνά καλλιεργητικά δάνεια παρά επειδή είχαν αντιληφθεί τη συλλογική οργάνωση ως ενδυναμωτική της οικονομικής και κοινωνικής τους θέσης. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί περιορίστηκαν κυρίως σε πιστωτικές και διαμεσολαβητικές εργασίες, γεγονός που καθόρισε και τη μετέπειτα φυσιογνωμία του ελληνικού συνεταιριστικού κινήματος αλλά και διευκόλυνε την εκτεταμένη παρέμβαση ισχυρών θεσμικών παραγόντων, όπως η πολιτική εξουσία και οι τράπεζες, στις συνεταιριστικές υποθέσεις (Πατρώνης, 2015).

Σημαντικούς σταθμούς στην ιστορία των συνεταιρισμών στην Ελλάδα αποτέλεσαν η ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος το 1929 και η σύσταση της Πανελλήνιας Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ) το 1935. Με τον Ν. 389/1945 ανασυγκροτήθηκε το θεσμικό τους πλαίσιο και μεταπολεμικά γνώρισαν τεράστια εξάπλωση (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015). Κατά τη μεταπολίτευση, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί κυριάρχησαν στην κοινωνική οικονομία της Ελλάδας, σε σχέση με κάθε άλλο τύπο συνεταιριστικής δραστηριότητας, παρουσιάζοντας σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά επιτεύγματα. Κατά τη δεκαετία του 1980, ο έντονος κρατικός παρεμβατισμός στους μεγάλους αγροτικούς συνεταιρισμούς, οι κομματικοί συσχετισμοί, οι πελατειακές σχέσεις και η κίνηση της ΑΤΕ να εκκαθαρίσει τα υψηλά χρέη, απαιτώντας την ανάκτησή τους από την κυβέρνηση και τους συνεταιρισμούς, διαμόρφωσαν τις συνθήκες ώστε οι αγροτικοί συνεταιρισμοί να ταυτιστούν με την κακοδιαχείριση, την αναποτελεσματικότητα, την υπερδανειοδότηση, τη διαφθορά, τα κομματικά συμφέροντα και την εξάρτηση από τις επιχορηγήσεις. Ο Ν. 4015/2011 προβλέπει την κατάργηση των δευτεροβάθμιων οργανώσεων και επιβάλλει την υποχρέωση των πρωτοβάθμιων ενώσεων να συστήσουν ανώνυμες εταιρίες όταν επιθυμούν να συνενωθούν (Κιουπκιολής, 2014). Οι νεότεροι νόμοι 4384/2016 και 4673/2020 κινήθηκαν σε παρόμοια πλαίσια, αντιμετωπίζοντας τους συνεταιρισμούς περισσότερο ως ιδιωτικές καπιταλιστικές επιχειρήσεις, παραγνωρίζοντας τις ιδιαιτερότητες της φιλοσοφίας και του τρόπου λειτουργίας του συνεταιριστικού επιχειρηματικού μοντέλου.

3.2 Οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι «αυτόνομες εθελοντικές ενώσεις προσώπων οι οποίες συγκροτούνται σύμφωνα με τα κατωτέρω και επιδιώκουν την οικονομική ανάπτυξη και προαγωγή των μελών τους μέσω μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης αγροτικής συνεταιριστικής επιχείρησης. Ως ΑΣ θεωρούνται και οι αλιευτικοί, κτηνοτροφικοί, πτηνοτροφικοί, μελισσοκομικοί, σηροτροφικοί, αγροτουριστικοί, αγροτοβιοτεχνικοί, οικοτεχνικοί και άλλοι συνεταιρισμοί,

οποιοδήποτε κλάδου ή δραστηριότητας στον τομέα της αγροτικής οικονομίας» (Ν. 4673/2020).

Ο θεσμός των γυναικείων αγροτικών συνεταιρισμών, ως υποκατηγορία των ΑΣ, εμφανίστηκε στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1950 μετά την ίδρυση του τμήματος Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας στο Υπουργείο Γεωργίας, που στόχο είχε την επιμόρφωση των γυναικών της υπαίθρου και την αναβάθμιση της κοινωνικής τους θέσης. Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, με τη συμβολή της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων που αξιοποίησε τα σχετικά διαθέσιμα ευρωπαϊκά κονδύλια, δόθηκε εκ νέου έμφαση στην προώθηση της γυναικείας συνεταιριστικής δραστηριότητας. Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί κατηγοριοποιούνταν στους αγροβιοτεχνικούς, που αποτελούσαν το 85% του συνόλου και δραστηριοποιούνταν στην παραγωγή τοπικών γαστρονομικών προϊόντων και χειροτεχνημάτων και στους αγροτουριστικούς που ανέρχονταν στο 15% των συνολικών και απασχολούνταν στην παροχή υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (ΓΓΙΦ, 2018), οι γυναικείοι αγροτικοί συνεταιρισμοί αριθμούν τους 141 με ενεργούς πλέον των 90 και βρίσκονται κυρίως σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της ηπειρωτικής χώρας καθώς και σε νησιωτικές και περιαστικές περιοχές. Τις τελευταίες δεκαετίες, οι γυναικείοι ΑΣ προσεγγίζονται ως εργαλείο δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο, υπό το πρίσμα και των προσεγγίσεων που συνδέουν την τοπική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα με την ανάδειξη και την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων της κάθε περιοχής (Κουτσού, 2015). Σύμφωνα με τον Ν. 4673/2020, για τη σύσταση ΑΣ μέλη των οποίων μπορούν να γίνουν, βάσει του καταστατικού, αποκλειστικά γυναίκες απαιτείται ελάχιστος αριθμός πέντε ιδρυτικών μελών.

Μετά από τη σύσταση των πρώτων συνεταιρισμών μέσω της «από την κορυφή προς τα κάτω» προσέγγισης, ακολούθησε η ίδρυση τους μέσω της «από τη βάση προς τα πάνω» προσέγγισης· οι ίδιες οι γυναίκες αποφάσιζαν για τη μορφή και το είδος της επιχειρηματικής τους δραστηριοποίησης, κυρίως μέσα από τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά σεμινάρια στο πλαίσιο αντίστοιχων ευρωπαϊκών δράσεων. Τα τελευταία χρόνια οι κύριοι τομείς της γυναικείας συνεταιριστικής δραστηριότητας είναι:

- Ο αγροτουρισμός
- Η παραγωγή και διανομή αγροτικών και άλλων παραδοσιακών προϊόντων
- Η παραγωγή και προώθηση προϊόντων σχετικών με την πολιτισμική κληρονομιά
- Η παραγωγή και προώθηση εναλλακτικών αγροτικών προϊόντων.
- Πιο πρόσφατα, η παροχή υπηρεσιών τροφοδοσίας (Sergaki, Partalidou & Iakovidou, 2015).

Η επιχειρηματική ενασχόληση των γυναικών στις αγροτουριστικές δραστηριότητες, πολύ συχνά μέσω της συμμετοχής σε ΑΣ, παρουσιάζει αύξηση κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα στις μεσογειακές περιοχές όπου οι σχετικές δραστηριότητες και οι εγκαταστάσεις λαμβάνουν διάφορες μορφές προκειμένου να ανταποκριθούν στις ανάγκες και τη ζήτηση της τουριστικής αγοράς. Σύμφωνα με τον Lobo (όπως αναφέρεται στο Koutsou, Samathrakis & Androulidaki, 2005), ως αγροτουρισμός ορίζεται «η πράξη της επίσκεψης σε ένα λειτουργικό αγρόκτημα ή οποιαδήποτε γεωργική, φυτοκομική ή αγροτική επιχείρηση με σκοπό τη διασκέδαση, την εκπαίδευση ή την ενεργό συμμετοχή στις δραστηριότητες της γεωργικής εκμετάλλευσης ή λειτουργίας». Στην Ελλάδα τα αγροτουριστικά επιχειρήματα επικεντρώνονται συνήθως γύρω από μικρό αριθμό προσώπων και λειτουργούν στις λιγότερο προνομιούχες από δημογραφικής και γεωγραφικής άποψης, περιοχές της χώρας. Εδώ ο αγροτουρισμός δεν έχει τη μορφή του μαζικού τουρισμού, αλλά αφορά ένα τουρισμό περισσότερο οικολογικό, μικρής κλίμακας, χαμηλού αντικτύπου και συχνά επικεντρωμένου στην εκπαίδευση (Koutsou, Samathrakis & Androulidaki, 2005).

3.3 Μέγεθος και βιωσιμότητα

Από τη σκοπιά των συμβατικών οικονομικών θεωριών, απαιτούνται ολοένα και αυξανόμενα επίπεδα οικονομικών κλίμακας προκειμένου οι μικρού και μεσαίου μεγέθους συνεταιρισμοί να καταφέρουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες των μελών τους και να επιβιώσουν στο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον. Ωστόσο, υπάρχουν έρευνες που αναδεικνύουν περιπτώσεις μικρών ΑΣ οι οποίοι κατορθώνουν

να είναι αποδοτικοί και να συνεισφέρουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων. Το μικρό μέγεθος, η τοπικότητα και η ανεξαρτησία μπορούν να λειτουργήσουν ως ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, καθώς συνεπάγονται ταχύτερη και ποιοτικότερη επικοινωνία μεταξύ των μελών και με το ευρύτερο συναλλακτικό περιβάλλον, ισχυρότερα κίνητρα, ενεργό συμμετοχή στη διαχείριση και ισχυροποιημένη αίσθηση συλλογικής ταυτότητας (Briscoe & Ward, 2006).

Επιπλέον, οι μικροί ΑΣ είναι σε καλύτερη θέση ώστε να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη των καταναλωτών όσον αφορά ζητήματα διατροφικής ασφάλειας και ιχνηλασιμότητας των προϊόντων. Σε αυτό συμβάλλουν η στενότερη επαφή και οι ισχυρότεροι δεσμοί με τους προμηθευτές/παραγωγούς. Επιπρόσθετα, η ευελιξία που προσφέρει το - μικρής κλίμακας - επίπεδο λειτουργίας τους, σημαίνει ότι οι μικροί ΑΣ μπορούν να αντιδρούν ταχύτερα και αποτελεσματικότερα ως προς την αντιμετώπιση των αναγκών τους και τις ενδεχόμενες δυσκολίες των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Ιδιαίτερο πλεονέκτημα ως προς τη βιωσιμότητά τους και παράγοντα απόκτησης ισχυρής εμπορικής εικόνας μπορεί επίσης να αποτελέσει η επικοινωνία της ιδιαιτερότητας των μικρών ΑΣ ως συνεργατικών επιχειρηματικών σχημάτων, που ανήκουν και ελέγχονται δημοκρατικά από τα μέλη τους, τα οποία αντλούν περηφάνια από την ποιότητα των προϊόντων τους και την υπεύθυνη συμπεριφορά απέναντι στους ανθρώπους και το περιβάλλον (Briscoe & Ward, 2006).

Το μικρό μέγεθος των γυναικείων ΑΣ προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες για την επίτευξη μοναδικών και εξατομικευμένων χαρακτηριστικών στα παραγόμενα προϊόντα και τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Συνήθως εμφανίζουν χαμηλού ύψους απαιτήσεις σε πόρους και επενδύσεις προκειμένου να επιτύχουν οικονομική βιωσιμότητα ενώ επιτρέπουν υψηλά περιθώρια δημιουργικότητας και φαντασίας στα μέλη τους (Koutsou, Samathrakis & Androulidaki, 2005). Επιπλέον, οι μικροί γυναικείοι ΑΣ χρησιμοποιούν παραδοσιακές μεθόδους παραγωγής και τοπικές πρώτες ύλες, που διαφοροποιούν ποιοτικά τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους σε σχέση με τα αντίστοιχα ανταγωνιστικά. Δεν στοχεύουν στη μαζική, βιομηχανοποιημένη παραγωγή· δεν μπορούν να παράγουν μεγάλες ποσότητες ή να προσφέρουν πληθώρα υπηρεσιών σε ευρύ κοινό, ωστόσο προωθούν την αυθεντικότητα, τις ικανότητες, την εμπειρία, την άδηλη γνώση που ενσωματώνουν στα προϊόντα και τις υπηρεσίες που παρέχουν. Αυτά

τα χαρακτηριστικά κερδίζουν το ενδιαφέρον των κοινωνικά και περιβαλλοντικά ευαίσθητων καταναλωτών, που τείνουν προς υγιεινά, παραδοσιακά και συμβολικά ποιοτικά προϊόντα, προσθέτοντας έτσι αξία τόσο στα τοπικά προϊόντα όσο και στην τοπική κοινότητα (Sergaki, Partalidou & Iakovidou, 2015).

3.4 Επιχειρηματικότητα και καινοτομία

Η έννοια της επιχειρηματικότητας βρίσκεται στο επίκεντρο των συζητήσεων σχετικά με την άσκηση οικονομικής, αναπτυξιακής και κοινωνικής πολιτικής και αναφέρεται μαζί με την έννοια της καινοτομίας, καθώς αναγνωρίζεται πως η βιωσιμότητα των επιχειρήσεων συνδέεται με την ικανότητά τους να προσαρμόζουν τη δομή και τα προσφερόμενα προϊόντα και υπηρεσίες ανάλογα με τις μεταβολές του περιβάλλοντος εντός του οποίου λειτουργούν. Ως επιχειρηματικότητα μπορεί να οριστεί το σύνολο των δραστηριοτήτων που απαιτούνται για την ίδρυση μιας νέας ή για την ανάπτυξη μιας υφιστάμενης επιχείρησης. Η έννοια της καινοτομίας δεν αφορά μόνο την τεχνολογική καινοτομία αλλά γενικότερα την επιτυχημένη εισαγωγή ενός νέου προϊόντος ή τεχνολογίας στην καθιερωμένη οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα. Η καινοτομία μπορεί να αναφέρεται σε πληθώρα τομέων, όπως στην παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών, στη δομή και λειτουργία, στους θεσμούς, σε νέες ανάγκες, αγορές ή συνήθειες. Η επιχειρηματικότητα αφορά λοιπόν τη βιωσιμότητα αλλά και την οργάνωση των πόρων σχετικά με την αξιοποίηση και την αποτελεσματική διάχυση της καινοτομίας στην κοινωνία και τους θεσμούς (Σταμπουλής & Μπάρλας, 2015α· Σταμπουλής & Μπάρλας, 2015β).

Σύμφωνα με τον Schumpeter (όπως αναφέρεται στο Λιαργκόδας & Αποστολόπουλος, 2015), η καινοτομία ορίζεται ως «νέος συνδυασμός νέας ή υπάρχουσας γνώσης, πόρων, εξοπλισμού κλπ.» με στόχο αποκλειστικά την εμπορική αξιοποίηση. Ο ΟΟΣΑ ταξινόμησε τις περιπτώσεις καινοτομίας σε τέσσερις κατηγορίες : καινοτομία προϊόντος, καινοτομία διαδικασίας, εμπορική καινοτομία και οργανωσιακή καινοτομία (όπως αναφέρεται στο Λιαργκόδας & Αποστολόπουλος, 2015). Στους ΑΣ η καινοτομία μπορεί να εμφανιστεί με διάφορες μορφές, όπως οι εναλλακτικές βιολογικές καλλιέργειες, οι βιώσιμες μέθοδοι παραγωγής και μεταποίησης, η χρήση αποκλειστικά

τοπικών πρώτων υλών, οι συνθήκες δίκαιου εμπορίου, η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η προσχώρηση σε νέα μοντέλα συνεργατισμού κ.α.

Στην περίπτωση των γυναικείων ΑΣ, η καινοτομία εντοπίζεται στην παραγωγή από τις αγρότισσες ενός προϋπάρχοντος προϊόντος μέσω μιας νέας διαδικασίας, δημιουργώντας έτσι ένα «νέο» προϊόν ή υπηρεσία, το οποίο διακρίνεται από μια μοναδικότητα ως προς την ποιότητά του από την άποψη των υλικών και της μεθόδου παραγωγής. Ωστόσο, η διαφοροποίηση έγκειται περισσότερο στη δομή που δημιουργούν και στη διαδικασία συνεργασίας όπου στηρίζουν την παραγωγή του, παρά στο ίδιο το προϊόν. Μέσα από την «οργανική σύζευξη του οικονομικού με το κοινωνικό» εισάγουν τόσο ένα νέο επάγγελμα όσο και ένα νέο μοντέλο γυναικείας επιχειρηματικότητας. Αυτός ο νέος τρόπος αφορά ιδιαίτερα τις γυναίκες της υπαίθρου οι οποίες, ενώ κατέχουν αξιόλογη παραδοσιακή τεχνογνωσία, διακρίνονται από γνωρίσματα που δυσχεραίνουν την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας και κατ' επέκταση στην κοινωνική ζωή, όπως η προχωρημένη ηλικία, τα περιορισμένα τυπικά προσόντα, η αυξημένη δέσμευση στις αγροτικές και οικιακές εργασίες, ο συντηρητισμός, η επιφυλακτικότητα και η απροθυμία ανάληψης ρίσκου. Επομένως, η ίδια η σύσταση των γυναικείων ΑΣ συνιστά καινοτομία για τις τοπικές αγροτικές κοινότητες της υπαίθρου, καθώς συνδυάζει τα στοιχεία του γυναικείου φύλου, της συνεργασίας και της κληρονομιάς (Κουτσού, 2015).

3.5 Δομή και Οργάνωση

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συνεταιριστικού μοντέλου επιχειρηματικότητας, δηλαδή η ύπαρξη κατευθυντήριων αρχών, η πρόβλεψη ειδικής νομοθεσίας, η τριπλή ιδιότητα των μελών και ο συνδυασμός της επιχειρηματικής με την κοινωνική διάσταση καθιστούν τη διαμόρφωση αρχών διοίκησης και λειτουργίας των ΑΣ περισσότερο περίπλοκη. Η δομή και η φιλοσοφία τους σχετίζεται με τη βαρύτητα που έχει ο γεωργικός τομέας στην οικονομία και με τα δομικά χαρακτηριστικά της αγροτικής παραγωγής και της ζωής στην ύπαιθρο. Ωστόσο, είναι απαραίτητο οι ΑΣ να οργανώνονται και να λειτουργούν αποτελεσματικά προκειμένου να διασφαλίζουν το εισόδημα και την απασχόληση των μελών τους προς όφελος της κοινωνίας και της

οικονομίας, κυρίως των αγροτικών περιοχών και να μπορούν να προσαρμοστούν στο εξωτερικό περιβάλλον εντός του οποίου λειτουργούν (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015).

Σύμφωνα με τον Hammer (2015), «το σύστημα διακυβέρνησης παρέχει τα μέσα για τη δημοκρατική αντιμετώπιση των θεμάτων οργάνωσης και πολιτικής στους συνεταιρισμούς». Τα συνεταιριστικά εγχειρήματα δημιουργούνται στο πλαίσιο της εφαρμογής δημοκρατικών διαδικασιών για να προστατεύσουν τα μέλη τους και βάσει αυτών των διαδικασιών προβλέπονται διακριτοί ρόλοι για τα μέλη, το Διοικητικό Συμβούλιο και τη Διοίκηση. Οι ίδιοι άνθρωποι εντός του συνεταιρισμού μπορεί να καλύπτουν ταυτόχρονα περισσότερους από έναν από τους παραπάνω ρόλους και το σύστημα διακυβέρνησης προσδιορίζει ποια από τα θέματα είναι καλύτερο να αντιμετωπιστούν από το κάθε όργανο. Η ομαλή δημοκρατική συνεταιριστική οργάνωση απαιτεί ένα σωστό σύστημα διακυβέρνησης, μία κατάλληλη νομική υπόσταση (καταστατικό) και ένα σύστημα διαχείρισης (τα μέσα δόμησης και συντονισμού των εργασιών). Στην παραδοσιακή λοιπόν δομή διακυβέρνησης διακρίνουμε:

- Τη Γενική Συνέλευση (ΓΣ): Αποτελείται από όλα τα μέλη/ιδιοκτήτες του συνεταιρισμού και είναι το ανώτατο όργανο του, υπεύθυνο για όλα τα σημαντικά ζητήματα και για την πολιτική που ακολουθείται.
- Το Διοικητικό Συμβούλιο (ΔΣ): Είναι υπεύθυνο για ζητήματα πολιτικής που δεν χειρίζονται τα μέλη, για τη στρατηγική κατεύθυνση του συνεταιρισμού, για την επιλογή διευθυντών, για την έγκριση του προϋπολογισμού κ.α.
- Η Διοίκηση (CEO): Είναι υπεύθυνη για τον τρόπο εκτέλεσης του έργου του συνεταιρισμού, για τις επιμέρους διεξαγόμενες εργασίες, μπορεί να παράγει αλλά όχι να καθορίζει πολιτικές (Hammer, 2015).

Στους πολύ μικρούς συνεταιρισμούς, με λιγότερα από δώδεκα μέλη, είναι δυνατόν να μην έχει κανένα από τα μέλη κάποιον διακριτό ρόλο, οπότε η ΓΣ, το ΔΣ και ο CEO επικαλύπτονται πλήρως. Μία απλούστερη δομή διακυβέρνησης είναι καταλληλότερη σε αυτές τις περιπτώσεις, όπου μόνο δύο ομάδες εμπλέκονται στη λειτουργία του συνεταιρισμού:

- Το ΔΣ, που περιλαμβάνει όλα τα μέλη και στην ουσία ταυτίζεται με τη ΓΣ
- Τη Διοίκηση, που αποτελείται από τα μεμονωμένα άτομα που έχουν ειδικά καθήκοντα για την οργάνωση και την επίβλεψη των παραγωγικών εργασιών της συνεταιριστικής επιχείρησης.

A model decision-making structure for a very small co-op (12 or fewer members all who serve on the board) showing the decision-making bodies and the tests used to determine where decision are made.

Εικόνα 3 Model Governance System for a Smaller Co-op (στο Hammer, 2015).

Το σύστημα αυτό λειτουργεί απλά, εύκολα και με ελάχιστες απαιτήσεις όσον αφορά την αποτελεσματική επικοινωνία. Το ΔΣ αποτελείται εξάλλου από όλα τα μέλη. Ωστόσο, απαιτεί τη διενέργεια τακτικών συγκλήσεων του ΔΣ, τη δημιουργία των κατάλληλων επιτροπών και την τακτική αναφορά σε αυτές των ζητημάτων προτού τεθούν στο ΔΣ καθώς και τον σαφή διαχωρισμό των αρμοδιοτήτων μεταξύ του ΔΣ και των ασκούντων τη Διοίκηση. Ενώ υπάρχουν πλεονεκτήματα για τους μικρού μεγέθους συνεταιρισμούς, όπως η ικανότητα αντιμετώπισης πολλών ζητημάτων ανεπίσημα και γρήγορα παράλληλα με τη συνέχιση των εργασιών, υπάρχει από την άλλη ο κίνδυνος να παραμεριστούν ή να υποτιμηθούν ουσιώδη ζητήματα πολιτικής εξαιτίας της απουσίας περισσότερο επίσημων και δομημένων οργάνων (Hammer, 2015).

Σύμφωνα με το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο (Ν.4673/2020), «αν τα μέλη του γυναικείου ΑΣ είναι έως και δέκα (10), δεν απαιτείται η εκλογή Διοικητικού Συμβουλίου, εκτός εάν προβλέπονται από το Καταστατικό του. Εφ' όσον δεν προβλέπεται η εκλογή διοικητικού συμβουλίου, η διοίκηση του γυναικείου ΑΣ

ασκείται από όλα τα μέλη του ή από ένα μέλος που εκλέγεται από αυτά ως διαχειρίστρια, σύμφωνα με τους όρους του Καταστατικού».

3.6 Αντιλήψεις και συμπεριφορά των μελών

Τα συνεταιριστικά εγχειρήματα συνιστούν οργανώσεις με κατεξοχήν ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα και διττή φύση, καθώς επιχειρούν να συνδυάσουν τη δέσμευση σε κοινωνικούς σκοπούς και σε κοινωνικό όφελος με μια επιχειρηματική δραστηριότητα. Αποτελούν αυτοοργανωμένα και αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα που συγκροτούνται από ανθρώπους με κοινές αναζητήσεις και προσανατολισμούς ή με κοινά προβλήματα. Ο βασικότερος πόρος και το σημαντικότερο περιουσιακό ενός συνεταιρισμού είναι οι άνθρωποί του, συνεπώς οι αντιλήψεις και η συμπεριφορά των μελών επηρεάζουν τη λειτουργία και την αποδοτικότητά του. Η ύπαρξη κοινών αξιών ως προς τις ηθικές και πολιτικές αρχές που θα διέπουν τον συνεταιρισμό και η σαφής διατύπωση των κοινών προσδοκιών από τη συμμετοχή σε αυτόν, αποτελούν προαπαιτούμενα για τη συγκρότηση του εγχειρήματος. Κρίσιμος είναι και ο παράγοντας της δέσμευσης στο συνεταιριστικό πλαίσιο λειτουργίας, που θα υπερβαίνει την απλή επίκληση των αξιών της συνεργασίας και της συνδιαμόρφωσης· αυτό σημαίνει την κατανόηση του συλλογικού πλαισίου λειτουργίας από όλα τα μέλη και την αποτύπωσή του με σαφήνεια στα επίπεδα της οργάνωσης και της λειτουργίας της επιχείρησης. (Αδάμ, 2014· Λαϊνάς, 2022-υπό έκδοση· Λαϊνάς, 2022-υπό δημοσίευση). Η παρουσία χαρακτηριστικών, όπως η αμοιβαιότητα, η εμπιστοσύνη και η ενεργός συμμετοχή των μελών είναι καθοριστική για την καλή πορεία του συνεταιρισμού.

Η αμοιβαιότητα σε ένα συνεταιριστικό εγχείρημα εντοπίζεται όταν τα μέλη νιώθουν την ηθική/συναισθηματική υποχρέωση να ανταποδώσουν προς εκείνους που τους συμπεριφέρονται με θετικό τρόπο και με πνεύμα συνεργασίας. Συνεπώς, αποφασίζουν να συνεισφέρουν προκειμένου να εξασφαλιστεί το όφελος του συνεταιρισμού, αντιλαμβανόμενα ότι ο υψηλός βαθμός αμοιβαίας συμπεριφοράς μεταξύ των μελών βελτιώνει την απόδοση και ενδυναμώνει τη συλλογική προσπάθεια. Ωστόσο, στην περίπτωση των μελών των ελληνικών συνεταιρισμών εντοπίζεται συχνά χαμηλό

επίπεδο αμοιβαιότητας για λόγους όπως η υψηλή ετερογένεια μεταξύ των μελών, η εσωστρέφεια, η δυσπιστία τους για την μακροπρόθεσμη επιβίωση του συνεταιρισμού, η έλλειψη επιχειρηματικού πνεύματος και η ελλιπής ενημέρωση για τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015).

Η εμπιστοσύνη εκφράζει την κατάσταση όπου το άτομο πιστεύει πως δε θα υπάρξει προσπάθεια εκμετάλλευσης των τρωτών σημείων του από άλλα άτομα. Οι συνεταιρισμοί, εκ φύσεως, χρειάζονται την ύπαρξη υψηλού βαθμού εμπιστοσύνης τόσο μεταξύ των μελών όσο και απέναντι στις δομές και τις διαδικασίες του επιχειρήματος. Οι σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών συμβάλλουν στη συνοχή, την επιβίωση, τη δέσμευση και την αποδοτική λειτουργία του συνεταιρισμού. Τα επίπεδα εμπιστοσύνης επηρεάζονται από παράγοντες όπως η ύπαρξη κοινών αξιών και εμπειριών των μελών, η ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων, η ομοιογένεια στόχων και προτιμήσεων, το μέγεθος του επιχειρήματος, ο βαθμός επίτευξης των σκοπών του και η διασφάλιση της διαφάνειας, του ελέγχου και του απολογισμού (Ντρίνιας, χ.χ.).

Η ενεργή συμμετοχή αποφέρει σημαντικά οφέλη τόσο για τα ίδια τα μέλη όσο και για τον συνεταιρισμό. Τα ενεργά μέλη απολαμβάνουν την εκτίμηση και την εμπιστοσύνη των υπολοίπων ενώ ταυτόχρονα διευρύνουν τον ορίζοντα των γνώσεων και των εμπειριών τους. Σε επίπεδο συνεταιρισμού, η ενεργή συμμετοχή των μελών δημιουργεί συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τους ανταγωνιστές· ο δημοκρατικός χαρακτήρας ενισχύεται, η αμοιβαιότητα ενισχύεται, οι ευκαιρίες για υιοθέτηση καινοτομιών αυξάνονται και η απόδοση βελτιώνεται. Η συμμετοχή των μελών στις συνελεύσεις και τις επιτροπές, η συνεισφορά κεφαλαίου, η αφιέρωση χρόνου και προσπάθειας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, η εμπλοκή με την καθημερινότητα και με τα ζητήματα του συνεταιρισμού, είναι κάποιες από τις μορφές έκφρασης της ενεργής συμμετοχής. Η έννοια συνδέεται με χαρακτηριστικά όπως η συνεταιριστική κουλτούρα, η ανοικτή επικοινωνία μεταξύ διοίκησης και μελών και η βούληση των μελών για συμμετοχή, συνεργασία και συνδημιουργία (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015).

3.7 Ανάλυση του περιβάλλοντος

Η κατανόηση του περιβάλλοντος εντός του οποίου δραστηριοποιείται μία επιχείρηση είναι σημαντική για την διερεύνηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει και του αντικτύπου της στο περιβάλλον και την κοινωνία. Βασιζόμενοι στο μοντέλο PEST μπορούμε να προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε στοιχεία του πολιτικού, οικονομικού, κοινωνικού και τεχνολογικού περιβάλλοντος που σχετίζονται με τα αγροτουριστικά συνεταιριστικά εγχειρήματα (Μπάρλας, 2018).

Την τρέχουσα περίοδο το πολιτικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από σταθερότητα. Αναδεικνύονται συχνά στη χώρα μας περιπτώσεις διαφθοράς και διαπλοκής που μπορεί να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη στους θεσμούς, η αντιμετώπιση των πρόσφατων φυσικών καταστροφών υπήρξε ανεπαρκής και ανακοινώνονται δυσμενή κυβερνητικά μέτρα ως προς τη φορολογία, την παιδεία, τους ελεύθερους επαγγελματίες (ENA, 2023). Ωστόσο τα παραπάνω δεν αναμένεται να αποτελέσουν παράγοντες αποσταθεροποίησης, ιδιαίτερα μετά τα αποτελέσματα των πρόσφατων εκλογών του 2023. Οι κυβερνητικές πολιτικές και παρεμβάσεις είναι εκ των πραγμάτων εναρμονισμένες με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές και η τοπική και περιφερειακή αυτοδιοίκηση διαχειρίζεται προγράμματα για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και του αγροτουρισμού (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, χ.χ.· Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023).

Από τη σκοπιά του οικονομικού περιβάλλοντος, η τρέχουσα κατάσταση χαρακτηρίζεται από υψηλό πληθωρισμό, ακρίβεια σε ενέργεια, πρώτες ύλες, λιανεμπόριο και επιτόκια δανεισμού, ανεργία και μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2024). Ο νομός Σερρών βρίσκεται στην τέταρτη θέση από το τέλος όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του 2021. Ωστόσο, τα μεγέθη του ελληνικού τουρισμού κινήθηκαν ανοδικά κατά το 2023 και οι προβλέψεις είναι αισιόδοξες και για το 2024 (ΕΛΣΤΑΤ, χ.χ.· Οι προβλέψεις του UNWTO για τον διεθνή τουρισμό το 2024, 2024).

Όσον αφορά στο κοινωνικό περιβάλλον, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια μεταναστευτική τάση, ιδιαίτερα των νέων, προς το εξωτερικό, υψηλά ποσοστά ηλικιωμένου πληθυσμού και φαινόμενα ερήμωσης της υπαίθρου (Eurostat, n.d.). Σε

επίπεδο κουλτούρας και προτιμήσεων, εντοπίζεται μια αυξανόμενη ανησυχία για την κλιματική αλλαγή, ενισχυμένη ζήτηση για ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες, σταδιακή ευαισθητοποίηση των καταναλωτών ως προς τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις των επιλογών τους. Οι κάτοικοι των πόλεων επιζητούν την επαφή με τη φύση και τις αγροτικές δραστηριότητες ενώ ο αγροτουρισμός βρίσκεται στις πρώτες θέσεις μεταξύ των επιλογών των τουριστών (Υπουργείο Τουρισμού, 2023· Υπουργείο Τουρισμού, 2022).

Το τεχνολογικό περιβάλλον αφορά καινοτομίες και νέες τεχνολογίες, την εξέλιξη του διαδικτύου και την άμεση και γρήγορη μετάδοση της πληροφορίας. Η ευρεία και γρήγορη εξάπλωση και χρήση διαδικτυακών τουριστικών οδηγών, ιστοσελίδων, ψηφιακών πλατφορμών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης υποστηρίζει τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις ως προς τις σχέσεις τους με τους πελάτες, την επικοινωνία και την ανατροφοδότηση, την προώθηση και τη διαφήμιση των προϊόντων και των υπηρεσιών τους (Υπουργείο Τουρισμού, 2023).

3.8 Κοινωνικός και περιβαλλοντικός αντίκτυπος

Η έννοια του κοινωνικού και περιβαλλοντικού αντικτύπου συνδέεται με τη θετική επίδραση που επιφέρει η λειτουργία ενός εγχειρήματος της ΚΑΟ, είτε μέσω της μείωσης των αρνητικών συνεπειών είτε μέσω της επίτευξης θετικών αποτελεσμάτων, συγκριτικά με το πώς θα διαμορφωνόταν η κατάσταση εάν αυτό δε λειτουργούσε καθόλου (Αδάμ, 2014). Τα πεδία στα οποία εντοπίζεται συνήθως ο αντίκτυπος αφορούν:

- Το περιβάλλον : κατά πόσο η λειτουργία και οι δραστηριότητες του εγχειρήματος συμβάλλει στη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας, σέβεται τους φυσικούς πόρους και ευαισθητοποιείται απέναντι στην περιβαλλοντική υποβάθμιση.
- Την τοπική κοινωνία: κατά πόσο το εγχείρημα διασφαλίζει οικονομική βιωσιμότητα καθώς και μακροπρόθεσμες και δίκαια κατανομημένες

κοινωνικοοικονομικές ωφέλειες, όπως οι ευκαιρίες για εισόδημα και αξιοπρεπή απασχόληση.

- Τη συμμετοχή : κατά πόσο η ύπαρξη του επιχειρήματος συνεισφέρει σε ζητήματα σεβασμού απέναντι στους ανθρώπους, άρσης αποκλεισμών και διακρίσεων, ισότιμης συμμετοχής και δημοκρατίας κατά τη λήψη αποφάσεων (Αδάμ, 2014· Μπάρλας, 2018).

Όσον αφορά στους ΑΣ, ο εκτεταμένος ρόλος και η συνεισφορά τους στον αγροτικό κόσμο επαληθεύονται από πολλούς διεθνείς οργανισμούς όπως η ICA, οι οργανώσεις COPA-COGECA, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (EESC), το Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Δημόσιας, Κοινωνικής και Συνεταιριστικής Οικονομίας (CIRIEC International) . Η ICA εκτιμά ότι παγκοσμίως υφίστανται τρία εκατομμύρια συνεταιρισμοί που συνδέονται κυρίως με αγροτικές περιοχές και με ποσοστό που ανέρχεται στο 12% του παγκόσμιου πληθυσμού. Οι ΑΣ διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην τοπική οικονομία και τη σταθεροποίηση των πληθυσμών στην ύπαιθρο παρέχοντας άμεσα ή έμμεσα σημαντικό ποσοστό θέσεων εργασίας στους αγροτικούς πληθυσμούς, καθώς πρόκειται για οντότητες συνδεδεμένες σταθερά και ανεπιφύλακτα με το αγροτικό περιβάλλον και τους παραγωγούς αγροτικών προϊόντων και υπηρεσιών. Σε πολλές χώρες λειτουργούν και ως διαμορφωτές των αγροτικών πρακτικών, διαμορφώνοντας ένα οργανωμένο και δομημένο δίκτυο, ικανό να επικοινωνεί και να αλληλεπιδρά με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Οι ΑΣ, αναπτύσσοντας εκ φύσεως τη δραστηριότητά τους στη βάση των συνεταιριστικών αρχών και αξιών, λειτουργούν αντιπροσωπευτικά από την άποψη της κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνης επιχειρηματικότητας (Moral & Ucles, 2022).

Τον Σεπτέμβριο του 2015 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε ομόφωνα την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, που περιλαμβάνει την υιοθέτηση 17 στόχων (ΣΒΑ - SDGs) ως ένα σχέδιο δράσης για την προώθηση της κοινωνικής, περιβαλλοντικής και οικονομικής ευημερίας σε όλον τον κόσμο (United Nations, 2015). Το γράμμα και το πνεύμα των ΣΒΑ αντικατοπτρίζει την υιοθέτηση των πυλώνων και των αρχών της Κ.Α.Ο. από τη συμβατική οικονομία. Επιπρόσθετα, η Γ.Σ. των Η.Ε. με ψήφισμά της τον Απρίλιο του 2023 αναγνωρίζει τον κομβικό ρόλο της Κ.Α.Ο. ως προς την επίτευξη και την τοπικοποίηση των ΣΒΑ (United Nations Inter -

Agency Task Force on Social and Solidarity Economy, 2023). Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στους συνεταιρισμούς με τη διαπίστωση ότι προάγουν την πληρέστερη δυνατή συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων και όλων των ανθρώπων στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη (United Nations General Assembly, 2023). Το συνεταιριστικό κίνημα συμμετείχε κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης του περιεχομένου της Ατζέντας 2030 και αναγνωρίστηκε ως σημαντικός εταίρος για την εφαρμογή της. Οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης βρίσκονται στον πυρήνα των συνεταιρισμών, καθώς το συνεταιριστικό επιχειρηματικό μοντέλο βασίζεται σε ηθικές αρχές και αξίες και στοχεύει στην εξυπηρέτηση των αναγκών και των προσδοκιών των μελών του και των τοπικών κοινοτήτων. Όπως δήλωσε ο πρόεδρος της ICA Ariel Guarco : «Επιχειρήσεις που είναι υπεύθυνες για την οργάνωση της παραγωγής και διανομής προϊόντων και υπηρεσιών, πρέπει να εστιάσουν στους ανθρώπους και στον πλανήτη. Οι συνεταιρισμοί έχουν το μοντέλο για να το κάνουν αυτό και το αποδεικνύουν εδώ και σχεδόν 200 χρόνια» (ICA, 2023).

Εικόνα 4 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (στο <https://sdgs.un.org/goals>)

Στον αντίποδα της τυποποίησης της παραγωγής και των προϊόντων αλλά και του συμβατικού αφηγήματος που ελαχιστοποιεί τις ανθρώπινες σχέσεις και περιθωριοποιεί

την τοπική γνώση και τα δρώντα υποκείμενα, η συνεταιριστική οργάνωση προσφέρει μια διαφοροποιημένη προσέγγιση για την κοινωνία και το περιβάλλον. Ιδιαίτερα οι Α.Σ. δραστηριοποιούνται στον «τόπο», με την έννοια της περιοχής ως κοινωνικής κατασκευής των εκεί δρώντων μέσω της ατομικής τους δράσης, της συλλογικής τους διάδρασης και της αλληλεπίδρασής τους με το περιβάλλον. Ο συνδυασμός των ιδιαιτεροτήτων των αγροτικών συνεταιριστικών επιχειρημάτων με τη δέσμευσή τους απέναντι στις ανάγκες του «τόπου» και με την σύνδεσή τους με το παραγωγικό σύστημα της περιοχής όπου λειτουργούν, δίνει στους ΑΣ την ικανότητα να προωθήσουν έναν περισσότερο συμπεριληπτικό κοινωνικά και φιλικό περιβαλλοντικά δρόμο προς την ανάπτυξη, βασισμένο σε προηγούμενως περιθωριοποιημένους πόρους, δρώντες, δυνατότητες και σχέσεις (Gallego-Bono & Tapia-Baranda, 2021).

Ειδικότερα, οι γυναικείοι ΑΣ αποτελούν μια μορφή επιχειρηματικότητας που προωθεί την τοπική ανάπτυξη προσφέροντας στις γυναίκες εργασία εκτός αγροκτήματος και εισόδημα όχι άμεσα συνδεδεμένο με τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις. Οι γυναίκες αποκτούν αυτάρκεια, ανεξαρτησία και την αίσθηση του «ανήκειν» στην κοινωνία, νιώθουν την ασφάλεια της συμμετοχής σε ομάδα, ενδυναμώνουν τη θέση τους στην τοπική κοινότητα και αποκτούν ορατότητα ως παραγωγικό εργατικό δυναμικό. Η συμμετοχή σε συνεταιρισμούς ενέχει μικρότερο και μοιρασμένο κίνδυνο σε σχέση με τη σύσταση μιας ιδιωτικής επιχείρησης και επιπλέον αποτελεί μια αποτελεσματική στρατηγική αντιμετώπισης των ιδιαίτερων συνθηκών και των μειονεκτημάτων που συνήθως χαρακτηρίζουν τη ζωή στην ύπαιθρο, όπως η έλλειψη πόρων και θέσεων εργασίας, τα χαμηλά επίπεδα δεξιοτήτων, η περιορισμένη εμπειρία, η ποικιλία κινήτρων. Επιπλέον, οι γυναικείοι ΑΣ βάζουν την κοινότητά τους στον χάρτη των προορισμών εναλλακτικού τουρισμού· η επίδειξη του τρόπου παραγωγής των τοπικών προϊόντων μαζί με την αναβίωση παραδοσιακών εθίμων, τον σχεδιασμό φυσικών μονοπατιών, τη διοργάνωση περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων και δράσεων και τη δημιουργία επισκέψιμων αγροκτημάτων με ζώα θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα θελκτικό τουριστικό πακέτο. Τέλος, η συνεισφορά των γυναικείων ΑΣ επεκτείνεται στην αποτροπή της ερήμωσης της υπαίθρου και στην αειφορία, ιδιαίτερα στις λιγότερο προνομιούχες περιοχές, καθώς με τη δράση τους μπορούν να συμβάλλουν στην

κοινωνική, οικονομική και οικολογική ισορροπία των αδύναμων και μειονεκτικών περιοχών (Sergaki, Partalidou & Iakovidou, 2015).

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία έρευνας

4.1 Ερευνητικοί στόχοι

Τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα στα οποία θα επιχειρήσει να απαντήσει η έρευνά μας είναι τα εξής :

- 1) Ποιες είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μικροί αγροτικοί συνεταιρισμοί; Ειδικότερα, πώς επηρεάζουν τον ΑΣ τα ζητήματα του μεγέθους σε σχέση με τη βιωσιμότητα, της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, της δομής και της οργάνωσης, των αντιλήψεων και των συμπεριφορών των μελών;
- 2) Πώς γίνεται αντιληπτό το εξωτερικό περιβάλλον του ΑΣ από τα μέλη του;
- 3) Πώς αποτιμάται από τον ΑΣ ο κοινωνικός και περιβαλλοντικός του αντίκτυπος;

4.2 Ερευνητική μέθοδος

Στην κοινωνική εμπειρική έρευνα εντοπίζονται δύο κύριες προσεγγίσεις, η «ποσοτική» και η «ποιοτική». Κατά την ποσοτική έρευνα εξετάζεται μεγάλο πλήθος περιπτώσεων, τα δεδομένα τυποποιούνται ώστε να είναι μετρήσιμα και μέσω αριθμητικών μεταβλητών και στατιστικών αναλύσεων να προκύψουν κανονικότητες ή τάσεις που να μπορούν να θεωρηθούν ως γενικώς ισχύουσες όσον αφορά ένα κοινωνικό φαινόμενο. Σκοπός είναι να ελεγχθούν εμπειρικά προδιατυπωμένες ερευνητικές υποθέσεις, που συνάγονται παραγωγικά από σαφώς ορισμένες θεωρητικές παραδοχές, χρησιμοποιώντας ένα σχέδιο αυστηρά δομημένο και καθορισμένο πριν από την επιτόπια έρευνα. Στην ποιοτική έρευνα η πραγματικότητα προσεγγίζεται στη ρέουσα και δυναμική της διάσταση. Τα ερευνητικά σχέδια είναι ευέλικτα και επαναπροσδιορίσιμα ανάλογα με την πορεία της έρευνας και τα ευρήματα που ενδέχεται να προκύψουν από την αρχή έως και το τέλος της ερευνητικής διαδικασίας. Στην περίπτωση της ποιοτικής έρευνας υπάρχει μια διαλεκτική αλληλοτροφοδότηση μεταξύ του θεωρητικού πλαισίου και της εμπειρικής διερεύνησης. Σκοπός δεν είναι ο έλεγχος προκαθορισμένων υποθέσεων αλλά η ανακάλυψη της ποικιλίας και της διαφοροποίησης που χαρακτηρίζουν ένα κοινωνικό φαινόμενο και η κατανόησή του σε βάθος. Η έμφαση δίνεται στην «εκ των έσω» εξέταση του ερευνώμενου φαινομένου,

δηλαδή μέσω των εμπειριών, των αντιλήψεων και των ερμηνειών των συμμετεχόντων υποκειμένων. Συνεπώς, η εμπλοκή του ερευνητή στο πεδίο, η καταγραφή των παρατηρήσεων και των συναισθημάτων του και η άμεση επικοινωνία του με τους κοινωνικούς δρώντες δεν θεωρείται ότι συνιστούν παράγοντα διαστρέβλωσης, αλλά αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις της ερευνητικής διαδικασίας (Τσιώλης, 2011). Η ποιοτική έρευνα επιλέχθηκε ως πιο πρόσφορη προσέγγιση για την παρούσα εργασία, επειδή κρίθηκε πως μπορεί να προσφέρει περισσότερα και πλουσιότερα δεδομένα για τη σε βάθος κατανόηση του υπό εξέταση φαινομένου. Η ποιοτική μέθοδος θεωρήθηκε ως η πιο κατάλληλη ώστε να προκύψει νέα γνώση για τις συμπεριφορές και τα νοήματα στον πραγματικό κόσμο όσον αφορά το υπό μελέτη κοινωνικό φαινόμενο, καθώς δίνει έμφαση στην έκφραση των ανθρώπινων εμπειριών, κινήτρων, συναισθημάτων και αντιλήψεων (Yin, 2011).

Το μέσο που επιλέχθηκε για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων στην παρούσα εργασία είναι η «ποιοτική σε βάθος συνέντευξη», η οποία συνιστά μία συνέντευξη σε βάθος με σκοπό την παραγωγή γνώσης μέσω μιας αλληλεπίδρασης με τους ανθρώπους. Αυτό το είδος συνέντευξης δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να διερευνήσει σε βάθος αντιλήψεις, εμπειρίες και ερμηνείες, να διακρίνει τις ποικίλες πτυχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς, να επεκταθεί σε θέματα μη προκαθορισμένα και να προσεγγίσει το υπό έρευνα ζήτημα μέσα από την οπτική των ερωτώμενων, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τον λόγο τους. Από την άλλη, εντοπίζεται ένας περιορισμός που προκύπτει από το γεγονός ότι δεν είναι πραγματικά δυνατή η πρόσβαση στη σκέψη των ερωτώμενων, οι οποίοι ενδεχομένως θα θελήσουν να τροφοδοτήσουν τον ερευνητή με επιλεκτικές πληροφορίες και απόψεις. Γενικά ωστόσο, η ποιοτική συνέντευξη αναγνωρίζεται ως «...μια ενδιαφέρουσα, δημιουργική και συχνά συναρπαστική μέθοδος παραγωγής ερευνητικών δεδομένων, η οποία δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης στην πολυπλοκότητα της ανθρώπινης ύπαρξης, εμπειρίας και δραστηριότητας» (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Ως ειδικότερος τύπος συνέντευξης επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη εις βάθος, επειδή κρίθηκε πως ένα σύνολο ερωτήσεων εκ των προτέρων διαμορφωμένων, ως κάποιον βαθμό, μπορεί να λειτουργήσει καλύτερα για να παραχθεί το κατά το δυνατόν

επαρκέστερο ερευνητικό υλικό και καλυφθούν τα υπό μελέτη ζητήματα. Αυτό το είδος συνέντευξης χαρακτηρίζεται από ευελιξία σε σχέση με:

- Τις τυχόν αλλαγές του περιεχομένου των ερωτημάτων, ανάλογα με τον ερωτώμενο
- Τη βαθύτερη διερεύνηση κάποιων θεμάτων με τους κατάλληλους συμμετέχοντες
- Τη σειρά των ερωτήσεων
- Την παράλειψη κάποιων ερωτήσεων ή/και την προσθήκη νέων εάν απαιτηθεί από την πορεία της συνέντευξης (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

4.3 Διαδικασία της έρευνας

Για τους σκοπούς της έρευνας έγινε διαδικτυακή αναζήτηση στην ευρύτερη περιοχή του νομού Σερρών προκειμένου να εντοπιστούν μικρά αγροτικά συνεταιριστικά εγχειρήματα που λειτουργούν και που θα ήταν κατάλληλα προς διερεύνηση. Αποκλείστηκαν κάποιοι ΑΣ κυρίως επειδή υπολειπούν ή επειδή κρίθηκε δυσχερής η πρόσβαση για συνεννόηση σχετικά με τη διενέργεια συνεντεύξεων. Ο Αγροτουριστικός Γυναικείος Συνεταιρισμός όρους Μπέλλες «NIBΙΑΣΤΑ» προκάλεσε το ενδιαφέρον μας καθώς συστάθηκε σχετικά πρόσφατα και εντός της δυσμενούς περιόδου της πανδημίας του COVID-19 σε μία ορεινή, παραμεθόριο περιοχή του νομού. Στη συνέχεια, η έρευνα μας στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έδειξε καταρχάς ότι πρόκειται για έναν δραστήριο ΑΣ, με μέλη αποφασισμένα να υποστηρίξουν το εγχείρημα και τον τόπο τους και με όραμα και προοπτική για το μέλλον. Τον Ιούλιο πραγματοποιήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία με την πρόεδρο του ΑΣ ώστε να ενημερωθούν για την ταυτότητα της φοιτήτριας, για την έρευνα και για τους σκοπούς της και για να επέλθει συνεννόηση για τη διενέργεια συνεντεύξεων με όσο το δυνατόν περισσότερα από τα μέλη. Στις αρχές Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στον χώρο του ΑΣ, με τη μορφή οικογενειακής εκδρομής, κατά την οποία γνωριστήκαμε με τα δύο πλέον ενεργά μέλη και με κάποιους από τους εργαζόμενους του ΑΣ και μπορέσαμε να παρατηρήσουμε τις εγκαταστάσεις, την ευρύτερη περιοχή και κάποια χαρακτηριστικά του τρόπου λειτουργίας του ΑΣ.

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε ως οδηγός συνέντευξης προέκυψε μέσα από προσωπική επεξεργασία των ερωτήσεων από την ερευνήτρια η οποία βασίστηκε:

- στις ακαδημαϊκές γνώσεις που απέκτησε από τη φοίτησή της στο ΜΠΣ της ΚΑΟ
- στη θεωρητική εμβάθυνση που προσέφερε η διαδικασία συγγραφής της βιβλιογραφικής ανασκόπησης
- στις πληροφορίες που προέκυψαν από τη διαδικτυακή έρευνα σχετικά με τον συγκεκριμένο ΑΣ
- στις παρατηρήσεις της από την προηγηθείσα επιτόπια επίσκεψη στον ΑΣ και
- στην προηγούμενη εμπειρία της σχετικά με τη διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας σε βάθος με ημιδομημένες συνεντεύξεις στο πλαίσιο συγγραφής σχετικών εργασιών για τις θεματικές ενότητες ΚΑΟ51 – «Οργανωτικές μορφές και τύποι της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας» και της ΚΑΟ71 – «Διακυβέρνηση κοινωνικών επιχειρημάτων» του ΜΠΣ της ΚΑΟ.

Έγινε προσπάθεια κατηγοριοποίησης των ερωτήσεων σε θεματικούς άξονες, ώστε να συσχετίζονται κατά το δυνατόν τόσο με τους ερευνητικούς στόχους όσο και με τα ειδικά ζητήματα που διαπραγματευτήκαμε στο Κεφάλαιο.2. Προέκυψαν σαράντα τέσσερις ερωτήσεις διαχωρισμένες σε επτά ενότητες, που χρησιμοποιήθηκαν ως οδηγός κατά τις συζητήσεις μας με τα μέλη του ΑΣ (βλ. Παράρτημα 1). Το ερωτηματολόγιο τέθηκε υπόψη του επιβλέποντος καθηγητή προκειμένου να ληφθεί η άποψη και η συνδρομή του και οριστικοποιήθηκε από την φοιτήτρια κατά το δυνατόν σύμφωνα με τις συμβουλές και τις παρατηρήσεις του. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με δύο από τα μέλη του ΑΣ την 8/12/2023, χωρίς μαγνητοφώνηση, διάρρησαν περίπου 1 ώρα και κατά τη διάρκειά τους τηρήθηκαν ακριβείς και σχολαστικές σημειώσεις, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

4.4 Παρουσίαση του ερευνητικού πεδίου

Ο Αγροτουριστικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Όρους Μπέλλες «ΝΙΒΙΑΣΤΑ» ιδρύθηκε το 2021 στα Άνω Πορόια του νομού Σερρών.

Εικόνα 5 Λογότυπο ΝΙΒΙΑΣΤΑ (από @niviasta)

Το γραφικό χωριό των Άνω Ποροίων βρίσκεται μέσα σε ένα τοπίο σπάνιας φυσικής ομορφιάς: είναι χτισμένο αμφιθεατρικά στους πρόποδες του όρους Μπέλλες σε υψόμετρο 380 μέτρων και έχει θέα στην κοιλάδα και στη λίμνη Κερκίνη, η οποία βρίσκεται σε απόσταση 10χλμ. Η περιοχή προστατεύεται από τη συνθήκη Natura 2000, καθώς το όρος Κερκίνη (Μπέλλες) αποτελεί σημαντικό βιότοπο λόγω των δασών με τα πλατάνια και τις οξιές, της βλάστησης, των άφθονων τρεχούμενων νερών και της

πλούσιας πανίδας. Η λίμνη Κερκίνη αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πλούσιους υδροβιότοπους της χώρας και της Ευρώπης και προστατεύεται από τη σύμβαση Ραμσάρ. Ο οικισμός συνδυάζει τα στοιχεία που έφεραν αρχικά οι βλαχόφωνοι Έλληνες από την Ήπειρο και τη Δυτική Μακεδονία με την παράδοση των μικρασιατών προσφύγων που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή το 1922. Η περιοχή ενδείκνυται για τουρισμό σε όλη τη διάρκεια του έτους, αποτελεί πόλο έλξης οικοτουρισμού και συγκεντρώνει διεθνές οικολογικό ενδιαφέρον. Οι κάτοικοι ανέρχονται σε 836 σύμφωνα με την απογραφή του 2021 (από 1530 το 2001 και 965 το 2011) και απασχολούνται, εκτός από τον πρωτογενή τομέα, σε μεγάλο βαθμό και στον τριτογενή, καθώς υπάρχουν στο χωριό εμπορικά καταστήματα, ξενώνες, επιχειρήσεις εστίασης και διοργάνωσης οικοτουριστικών δραστηριοτήτων (Βικιπαίδεια,χ.χ.· Άνω Πορροΐα-το πανέμορφο “μυστικό” χωριό των Σερρών, 2021).

Εικόνα 6 Θέα των Α. Ποροΐων (από @niviasta)

Εικόνα 7 Θέα στην κοιλάδα και τα Κρούσσια Όρη (από @niviasta)

Οι έξι ιδρύτριες του συνεταιρισμού έδωσαν στο εγχείρημά τους το βλάχικο όνομα «Νιβιάστα» που σημαίνει «νύφη», καθώς κατάγονταν από άλλες περιοχές αλλά παντρεύτηκαν ντόπιους και αγάπησαν τον τόπο. Σκοπός τους ήταν η ανάδειξη της ομορφιάς, της γαστρονομίας και της μοναδικότητας της περιοχής, δίνοντας έμφαση στα τοπικά προϊόντα και τις παραδόσεις και στην ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας. Ο συνεταιρισμός δραστηριοποιείται στην παρασκευή παραδοσιακών εδεσμάτων (πίτες, γλυκά, ροφήματα), στην τυποποίηση τοπικών προϊόντων (τσάι του βουνού, λικέρ, μαρμελάδες, γλυκά κουταλιού), στη λειτουργία καφετέριας, στην τροφοδοσία εκδηλώσεων, στην υποστήριξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και στη διοργάνωση πικ νικ στο δάσος του Μπέλλες (Νιβιάστα : Η επιχειρηματική κίνηση έξι γυναικών αναδεικνύει τη γαστρονομία των Σερρών, 2021).

Εικόνα 8 Τμήμα του καφέ ΝΙΒΙΑΣΤΑ (από @niviasta)

Εικόνα 10 Χειροποίητες παρασκευές του ΑΣ NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta)

Το καφέ, όπως και το μικρό παρασκευαστήριο του συνεταιρισμού, λειτουργεί σε ένα από τα ψηλότερα σημεία του χωριού, σε ένα μέρος που θυμίζει φυσικό μπαλκόνι με πανοραμική θέα στην κοιλάδα, στα Κρούσια όρη και στη λίμνη Κερκίνη.

Εικόνα 11 Το φυσικό μπαλκόνι του καφέ NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta)

Εικόνα 12 Το φυσικό μπαλκόνι του καφέ ΝΙΒΙΑΣΤΑ (από @niviasta)

Εικόνα 13 Το μικρό παρασκευαστήριο του ΑΣ NIBΙΑΣΤΑ (από @niviasta)

Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα ερευνητικά δεδομένα που προέκυψαν από τις πραγματοποιηθείσες συνεντεύξεις με δύο από τα ιδρυτικά μέλη του ΑΣ, τη Δανάη (πρόεδρος) και την Αθηνά (ταμίας). Η ροή της συζήτησης κινήθηκε φυσικά, αβίαστα, ομαλά και γενικά στο πλαίσιο των θεματικών ενοτήτων στις οποίες εντασσόταν η κάθε επιμέρους ερώτηση. Κάποιες από τις αρχικές ερωτήσεις τελικά παραλείφθηκαν είτε γιατί θεωρήθηκε ότι θα αποσυντόνιζαν τη συνέντευξη τη δεδομένη στιγμή είτε γιατί είχαν απαντηθεί μέσω της μελέτης του καταστατικού, της έρευνας στα διαδικτυακά δημοσιεύματα και στο υλικό τηλεοπτικών εκπομπών σχετικά με τον ΑΣ, ενώ άλλες ερωτήσεις καλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων προτού τεθούν ρητά από τον ερευνητή. Παρακάτω θα παρουσιαστούν τα δεδομένα που συλλέχθηκαν και κρίνονται ως απαραίτητα και σημαντικά προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά των μελών του ΑΣ: Οι έξι γυναίκες-μέλη του ΑΣ ανήκουν στο ηλικιακό εύρος των 20 -55 ετών και συγκεκριμένα δύο μέλη είναι στην κατηγορία 20-30 ετών, τρία μέλη στην κατηγορία 41-50 ετών και ένα μέλος στην κατηγορία 51-60 ετών. Σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο, δύο μέλη είναι φοιτήτριες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, δύο μέλη είναι απόφοιτες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τα άλλα δύο μέλη έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Όσον αφορά στην οικογενειακή κατάσταση, τέσσερα από τα μέλη είναι έγγαμες με παιδιά και οι υπόλοιπες δύο άγαμες. Από το σύνολο των εννέα παιδιών των μελών, τα επτά σπουδάζουν, το ένα δουλεύει και το ένα φοιτά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σχετικά με τυχόν προηγούμενη ή παράλληλη επαγγελματική ενασχόληση (πλην των δύο φοιτητριών), δύο από τα μέλη είναι δηλωμένες ως αγρότισσες, μία είναι εκπαιδύτρια ενηλίκων και μία απασχολείται ως ιδιωτική υπάλληλος σε συμβολαιογραφικό γραφείο.

Αρχικά η Δανάη μας μιλάει για το ξεκίνημα του συνεταιρισμού :

« Ήμασταν μια παρέα κοριτσιών εδώ, μας ενδιέφερε η μαγειρική, η ραπτική, το χωριό. Πέντε χρόνια ψαχνόμασταν τι θα κάνουμε. Μεταξύ άλλων, συμμετείχαμε σε σεμινάρια πατρών – ραπτικής και παρασκευής χειροποίητων σαπουνιών. Εκεί γνωρίσαμε τη Χρύσα,

εκπαιδεύτρια ενηλίκων, που μας έδωσε την ιδέα να φτιάξουμε κάτι σε συνεργασία όλες μαζί. Αρχικά ξεκινήσαμε για Κοιν.Σ.Επ. αλλά ήταν πιο μπλεγμένο νομικά, φορολογικά, από χαρτιά...Μετά ο συνεταιρισμός μας φάνηκε πιο κοντά μας ως ιδέα, πιο πρακτικό, πιο εύκολο, με λιγότερη γραφειοκρατία, είμαστε αυτασφαλισμένες, μας τράβηξε και το γυναικείο...και τελικά ανοίξαμε το 2021, μέσα στον covid.»

Μέγεθος και βιωσιμότητα: Τόσο η Δανάη όσο και η Αθηνά εξέφρασαν την επιθυμία τους να επεκταθεί ο ΑΣ όσον αφορά νέα αντικείμενα δραστηριότητας, προτιμώντας ωστόσο να λειτουργούν όλες οι εργασίες σε έναν ενιαίο χώρο, κατά προτίμηση στον υφιστάμενο:

« Ένα από τα πιο άμεσα σχέδιά μας είναι να φτιάξουμε έναν χώρο που να έχει σχέση με τον αργαλειό και την υφαντική τέχνη...δεν ξέρουμε ακριβώς πώς θα είναι, σε στυλ έκθεσης, εκπαιδευτικών μαθημάτων, κάτι τέτοιο...Αρχικά υπήρχαν σκέψεις και για τη δημιουργία ξενώνα, όμως γι' αυτό θα χρειαστεί να βρεθεί και άλλος χώρος και να μπούμε σε κάποιο πρόγραμμα Leader, το αφήσαμε αυτό προς το παρόν.», μας λέει η Δανάη, που παρακολούθησε πρόσφατα εντατικά σεμινάρια στην Κύπρο προκειμένου να πιστοποιηθεί στην τέχνη του αργαλειού και σχεδιάζει να πιστοποιηθεί άμεσα και ως εκπαιδεύτρια ενηλίκων.

« Σκοπεύουμε να βάλουμε τους αργαλειούς στην όμορφη ταράτσα μας, θέλουμε όλα να είναι σε έναν χώρο, να έχουμε εδώ όλα τα όμορφα», μας λέει σχετικά η Αθηνά.

Στην ερώτηση εάν επιθυμούν την εγγραφή νέων μελών, και οι δύο απαντούν αυθόρμητα *«Ναι, εννοείται, χρειάζονται παραγωγικά χέρια»*.

« Σκεφτόμαστε να κάνουμε ανοιχτή πρόσκληση συμμετοχής στο επόμενο διάστημα. Θέλουμε άτομα να ασχοληθούν και να συνεχίσουν τον συνεταιρισμό. Αλλά φοβάσαι κιόλας τι θα έρθει, από αντιλήψεις και από χέρια. Δε θέλουμε διαφωνίες, θέλουμε συνεργασία. Και είναι και το θέμα της πρόσβασης, το να είσαι αλλού και να έρχεσαι εδώ.» (Δανάη)

« Σίγουρα θέλουμε κι άλλες, αλλά είναι κι ότι εμείς εδώ έχουμε ζυμωθεί μεταξύ μας εδώ και δυόμισι χρόνια, πώς θα το κάνεις πάλι απ'την αρχή...» (Αθηνά)

Τα έσοδα του συνεταιρισμού χαρακτηρίζονται από τα δύο μέλη *«πάρα πολύ καλά»* :

« Υπήρχαν κέρδη, παρόλο που ανοίξαμε μέσα στον covid. Σκέψου ότι μπορέσαμε και επενδύσαμε στον χώρο και στα προϊόντα, μικρά ποσά αλλά χωρίς επιδοτούμενο πρόγραμμα, καλύπτουμε όλα τα έξοδά μας, φτιάχνουμε και πράγματα, όλα μέσα από τον συνεταιρισμό και πάλι μας μένουν και έσοδα» (Δανάη).

« Εμείς ασχολούμαστε και με τα λογιστικά και με τα οικονομικά. Ο συνεταιρισμός είναι βιώσιμος, έχει και προοπτικές...και έχει επενδύσει και μας μένουν κι έσοδα.» (Αθηνά)

Ωστόσο, σε αυτή τη φάση τα έσοδα από τον ΑΣ αξιολογούνται από τα μέλη μάλλον ως συμπληρωματικό εισόδημα:

« Νομίζω ότι πρέπει να περάσουν τουλάχιστον τρία χρόνια για να πούμε ότι θα σου δώσει κύριο εισόδημα, ιδίως αν σκεφτούμε ότι όλο και φτιάχνουμε εδώ κι από κάτι καινούριο.» (Δανάη)

« Πιστεύω ότι τα επόμενα χρόνια θα δίνει κύριο εισόδημα», μας λέει η Αθηνά που απασχολείται παράλληλα ως ιδιωτικός υπάλληλος πλήρους ωραρίου.

Το μικρό μέγεθος του ΑΣ θεωρείται από τα μέλη ως πλεονέκτημα :

« Ναι για την αρχή είναι σίγουρα πλεονέκτημα, χρειαζόμαστε ανεξαρτησία, συνεννόηση, να μιλάμε εύκολα μεταξύ μας, με τους παραγωγούς και με τους πελάτες μας, να μην έχουμε και περιορισμούς...κάνουμε τα δικά μας». (Δανάη)

« Στη φάση που είναι τώρα, που το τρέχουμε, που τα δίνουμε όλα, ναι είναι πλεονέκτημα». (Αθηνά)

Σε πέντε χρόνια από σήμερα, βλέπουν τον συνεταιρισμό όχι απλά να επιβιώνει αλλά και να αναπτύσσεται:

« Θα μεγαλώσουμε. Δε θα γίνουμε ιδιωτική επιχείρηση και για λόγους νομικούς και φορολογικούς αλλά και από ιδεολογία. Ιδανικά θα θέλαμε να μπουν νέα παιδιά, μία δικηγόρος, μία λογίστρια, μία στην προώθηση μέσω των social media...» (Δανάη)

« Δουλεύουμε χωρίς ρολόι τώρα...ο συνεταιρισμός έχει πολλές πρακτικές απαιτήσεις. Και μας βρίσκουν πλέον από στόμα σε στόμα. Πάει πια μόνο του τώρα και πάει καλά». (Αθηνά)

Επιχειρηματικότητα και καινοτομία: Ο χώρος όπου στεγάζεται ο συνεταιρισμός είναι μισθωμένος από τον πεθερό της Δανάης, η οποία μας περιγράφει:

« Σχεδόν δυο χρόνια ψάχναμε για χώρο. Σκεφτόμασταν να βρούμε κάτι στην πλατεία, κλασική λύση, αλλά δεν το παίρναμε απόφαση. Ο πεθερός μου είχε εδώ ψηλά έναν μικρό μπαζέ, καλλιεργήσιμο...ένα μικρό σπιτάκι παλιό είχε μόνο, τίποτα. Ανεβήκαμε μια μέρα για καφέ πρόχειρο εδώ με τα κορίτσια και κατέβηκε η ιδέα, κατευθείαν μας ήρθε. Και η επιλογή μας αποζημίωσε.»

Όσον αφορά την παροχή παρόμοιων προϊόντων και υπηρεσιών από άλλες επιχειρήσεις της περιοχής, τα μέλη σημειώνουν:

« Απ' όσο ξέρω σε όλη τη Σιντική δεν υπάρχει άλλος γυναικείος συνεταιρισμός. Υπήρχε ένας, από τους πρώτους κιόλας στην Ελλάδα, αλλά πρόσφατα έκλεισε, μάλλον γιατί δεν έβαζε νέα μέλη, δεν είχε διάδοχους να τον κρατήσουν. Υπάρχουν και σύλλογοι και επιχειρήσεις που φτιάχνουν παραδοσιακά εδέσματα, έχει και καφετέριες, η καθεμιά με τον δικό της χαρακτήρα.» (Δανάη)

« Κάθε καφέ καλύπτει και άλλες ανάγκες και προτιμήσεις. Άλλος είναι κάτω από τα πλατάνια στην πλατεία, κι εκεί πρέπει να πας και να το δεις. Άλλος έχει παιδική χαρά, κι αυτό χρειάζεται, τους επιλέγουν πολλοί.» (Αθηνά)

Στα παραγόμενα προϊόντα δεν χρησιμοποιούνται βιολογικές πρώτες ύλες ωστόσο υπάρχει vegan μενού και οι προμηθευτές είναι στην συντριπτική τους πλειοψηφία από τη γύρω περιοχή:

« Τα υλικά μας είναι από τα Άνω Πορόια και από τα γύρω χωριά. Γάλα, τυρί, αλεύρι, καβουρμάς, φρούτα, λαχανικά, κράνα, τα βότανα και το τσάι είναι από το βουνό μας...μόνο ο ελληνικός καφές με το κάρδαμο και τη μαστίχα έρχεται από τη Χίο και το χαρτί που το παίρνουμε από τις Σέρρες. Το πρόβλημα είναι ότι πολλοί παραγωγοί εδώ δε θέλουν να κόψουν τιμολόγιο, εμείς δεν μπορούμε να τα βάλουμε έτσι στον συνεταιρισμό, οπότε πηγαίνουμε στα γύρω χωριά.» (Δανάη)

« Τα ζαρζαβατικά είναι από εδώ, το τυρί από τοπικό τυροκομείο, σπανάκια και πράσα είναι από θερμοκήπια της περιοχής, τα φρούτα είναι όλα εποχής. Προσέχουμε πάρα πολύ

τι θα δώσουμε στον κόσμο. Θέλουμε ότι μπαίνει εδώ να είναι εντάξει, καταλαβαίνεις, για λόγους ασφάλειας και υγιεινής». (Αθηνά).

Τα μέλη μιλούν και για τους πελάτες τους:

« Έρχεται πάρα πολύ το χωριό και οι γύρω περιοχές. Έρχονται από παντού, ειδικά από τη Βόρεια Ελλάδα και απ' όλες τις ηλικίες» (Δανάη)

« Έρχονται πολλοί από τη Θεσσαλονίκη, μέχρι κι από την Πελοπόννησο μας έχουν πάρει για να έρθουν. Έχουμε και γκρουπ από Γερμανία, Ολλανδία και αλλού. Είναι πολύ καλοπροαίρετοι όσοι έχουν έρθει». (Αθηνά)

Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση δια ζώσης είναι δύσκολη, όπως μας εξηγεί η Δανάη:

« Το χωριό μας είναι μακριά και οι συγκοινωνίες δύσκολες, επίσης πρέπει να αφήσουμε τον χώρο κλειστό για να πάμε. Έχουμε κάνει εγώ κι η Αθηνά διαδικτυακά σεμινάρια για τη διοίκηση επιχειρήσεων και τη digital διαφήμιση, πήγαμε κάποιες φορές σε εκθέσεις. Έχουμε και το μέλος, τη Χρύσα, που είναι εκπαιδύτρια ενηλίκων και μας συμβουλεύει. Για τα τρόφιμα μελετάμε συμβουλές, ψάχνουμε μόνες μας, χρησιμοποιούμε τις συνταγές από τις γιαγιάδες, έχουμε και μια φίλη σεφ... εδώ βάζουμε ιδιαίτερη προσοχή στο τι δίνουμε στους πελάτες μας». (Δανάη)

Τελικά, πού πιστεύουν ότι βρίσκεται η καινοτομία του συνεταιρισμού;

« Καταρχάς στα προϊόντα μας. Τοπικές πρώτες ύλες από εκεί που ξέρουμε, φρέσκες και εποχικές, ποιότητα σε όλα τα υλικά και στην παρασκευή, χωρίς καθόλου εκπτώσεις. Μια λογική τιμή, μας το έχουν πει οι πελάτες πολλές φορές, είστε πολύ φθηνοί. Γιατί πρέπει να έρθουν εδώ δυο άνθρωποι για τον καφέ και το γλυκό τους και να δώσουν ένα σωρό λεφτά; Πόσα πια να αφήσουν εδώ; Σκέφτεσαι και τον κόσμο που έρχεται. Όλα αυτά μαζί, η αγάπη που βάζουμε και οι σχέσεις που φτιάχνουμε εδώ, όλο αυτό είναι το δικό μας το προϊόν» (Αθηνά)

«Φτιάχνουμε δύο γλυκά που είναι μόνο δικά μας, καθαρά δικές μας συνταγές μέσα από πολλούς πειραματισμούς και με τη βοήθεια μιας φίλης σεφ. Η πραλίνα, ένα είδος σουφλέ, με πολλές γεύσεις και υφές σε κάθε μπουκιά και η νιβιάστα, ένα semifreddo γλυκό». (Δανάη)

Η Δανάη το σκέφτεται παραπάνω και γελάει : «Τι να σου πω...είναι πολλά πράγματα μαζεμένα σ' αυτόν τον χώρο. Είναι όλο αυτό μαζί η καινοτομία. Έρχονται εικοσάχρονοι που πίνουν ελληνικό καφέ και τρώνε γλυκό του κουταλιού. Είναι η σχέση με το χωριό, είναι η θέα, είναι η επικοινωνία, είναι ο κόσμος που θέλει προσωπική σχέση. Είναι αυτό που λέμε : Νιβιάστικο καλαμπούρι θα κάνουμε.»

Δομή και οργάνωση: Σύμφωνα με το καταστατικό του ΑΣ, προβλέπονται ως όργανά του η ΓΣ, το ΔΣ και το Εποπτικό Συμβούλιο και ισχύει η αρχή «ένα μέλος – μία ψήφος». Πιο συγκεκριμένα, η πρόεδρος και η ταμίας μας λένε τα εξής:

« Δεν υπάρχει κάποιος συγκεκριμένα που θα πούμε ότι ασκεί τη διοίκηση ή λειτουργεί σαν ηγέτης. Εγώ είμαι πρόεδρος και η Αθηνά ταμίας...στα τυπικά. Επειδή είμαστε λίγες, μπορούμε και μιλάμε συνέχεια στο τηλέφωνο και ιντερνετικά, επικοινωνούμε συνέχεια και όλοι είναι ενημερωμένοι. Καλά, δε θα μιλήσουμε και για το ότι τελειώνει το χαρτί της ταμειακής, για τα καθημερινά δηλαδή, αλλά για τα σοβαρά μας, για τα σχέδια μας μιλάμε όλες και αποφασίζουμε όλες στα ίσια.» (Δανάη)

«Είμαστε όλες μαζί για τον συνεταιρισμό. Συνελεύσεις τυπικές εδώ επιτόπου δεν γίνονται συχνά αλλά επικοινωνούμε συνέχεια. Καταλαβαίνουμε, κάποιοι έχουν ιδέες και προτάσεις, έχουμε σύμπνοια και ομοφωνία μέχρι στιγμής όταν αποφασίζουμε προς τα πού θέλουμε να πάμε και πώς θα το κάνουμε αυτό.» (Αθηνά)

Αντιλήψεις και συμπεριφορά των μελών : Τα μέλη αποφάσισαν να συμμετάσχουν στον ΑΣ αρχικά για διαφορετικούς λόγους:

«Εγώ το κυνήγησα για λόγους δημιουργικότητας και φαντασίας. Η μαγειρική και περισσότερο ο αργαλειός είναι η αδυναμία μου. Η εκπαιδευτρια ενηλίκων, η Χρύσα, είναι η εμπνεύστρια και η καθοδηγήτρια μας· είναι ακόμη στον συνεταιρισμό και τον στηρίζει. Αυτό που έχουμε εδώ είναι ωραίο και δίνει νόημα.» (Δανάη)

«Το ξεκίνησα για να έχω ένα συμπληρωματικό εισόδημα, με τρία παιδιά πάντα υπάρχουν επιπλέον ανάγκες. Σε γλυκαίνει το εισόδημα αλλά μόλις ξεκίνησα δεν ήταν πια απλώς μια δεύτερη δουλειά, μου δίνει ζωή. Χαίρεσαι με την ευχαρίστηση του κόσμου, με την ποιότητα σ' αυτό που κάνεις, χωρίς εκπτώσεις στα υλικά και στο προϊόν, δεν έρχεσαι και λες : δούλεψα δέκα ώρες, θα φύγω.» (Αθηνά)

Από το 2021 σημειώθηκαν 2 αποχωρήσεις μελών, τα οποία στράφηκαν εξ' ολοκλήρου σε άλλη επαγγελματική απασχόληση. Στη θέση τους εισήλθαν οι δύο φοιτήτριες, που αποτελούν άτομα από το οικογενειακό περιβάλλον των ιδρυτικών μελών.

Αυτή τη στιγμή τρία από τα μέλη διαμένουν στο χωριό και λειτουργούν πρακτικά τον ΑΣ, δύο σπουδάζουν στη Θεσσαλονίκη και πηγαиноέρχονται και το έκτο μέλος διαμένει μόνιμα στη Θεσσαλονίκη. Σχετικά με τη συμμετοχή των μελών, οι συνεντευξιζόμενες μας λένε τα εξής:

« Εγώ, η Αθηνά και ακόμη μία κοπέλα από το χωριό το τρέχουμε από κοντά. Αλλά όλα τα μέλη μας είναι ενεργά. Η Αθηνά κι εγώ θα έλεγα ότι είμαστε τα πιο λειτουργικά μέλη αλλά όλες έχουν έναν ρόλο μέσα στον συνεταιρισμό. Η Χρύσα μας δίνει συμβουλές και φροντίζει για τις δημόσιες σχέσεις. Οι φοιτήτριες έρχονται και δουλεύουν τα σαββατοκύριακα και τις αργίες, όπως και από άνοιξη μέχρι φθινόπωρο που έχει περισσότερη κίνηση. Όταν έχουμε εκδηλώσεις και δράσεις πάντα έρχονται και συμμετέχουν όλα τα μέλη, και τα κορίτσια από τη Θεσσαλονίκη» (Δανάη)

« Όλες τα βρίσκουμε μεταξύ μας, από το αρχικό κεφάλαιο μέχρι και τα χρήματα που χρειάστηκε να μπουν για να γίνουν σιγά σιγά κι άλλα πράγματα. Όλες στηρίζουν και εισφέρουν σε πόρους, η καθεμιά με τον τρόπο της κι όπως μπορεί αυτή τη στιγμή, γιατί καταλαβαίνουμε ότι πρέπει κάπως αυτό να λειτουργήσει, να πάρει μπρος.» (Αθηνά).

Η αμοιβαιότητα, η συνεργασία και η εμπιστοσύνη θεωρούνται κρίσιμα στοιχεία της λειτουργίας του ΑΣ:

« Δεν το συζητάμε, αυτή τη στιγμή υπάρχει απόλυτη συνεννόηση και συμπαράσταση, όλες στηρίζουν όπως μπορούν. Καταλαβαινόμαστε, σκέφτεται η μία την άλλη. Σκεφτόμαστε εδώ τι θα δώσουμε, κάποιες φορές δε θέλουμε να φύγουμε.» (Δανάη)

« Έχουμε δυόμισι χρόνια εδώ που έχουμε ζυμωθεί μεταξύ μας και υπάρχει πλέον απόλυτη σύμπνοια και εμπιστοσύνη. Υπάρχει και μια προσωπική εξέλιξη μέσα σ' όλο αυτό: η Δανάη δεν πίστευε ποτέ ότι θα φτάσει να κάνει γλυκά κι εγώ ότι θα κάνω πίτες, στην αρχή ήταν ανάποδα... Μετράει πολύ για μας η συνεργασία, σκέφτεται η μία την άλλη, αν κάποια έχει θέμα κάποια άλλη θα δουλέψει παραπάνω αν χρειαστεί. Ξέρεις κάτι; Δεν μετράμε.» (Αθηνά)

Όσον αφορά το ερώτημα σχετικά με το ποιον θεωρούν ως πρωταρχικό στόχο του ΑΣ, τα μέλη εξηγούν :

« Θέλουμε να κάνουμε κι άλλα πράγματα στον χώρο και να συνεχίσουμε να συμβάλουμε στο χωριό και περισσότερο απ' ό τι τώρα. Να κρατήσει ο συνεταιρισμός και να δώσει κι άλλο στις σχέσεις των ανθρώπων». (Δανάη)

Η Αθηνά, χαριτολογώντας, το θέτει ως εξής:

« Δε θέλουμε να γίνουμε πλούσιες... διάσημες θέλουμε να γίνουμε.»

Ανάλυση περιβάλλοντος : Όσον αφορά στο πολιτικό περιβάλλον, η Δανάη έχει να μας πει τα εξής:

« Εννοείται ότι η πολιτική κατάσταση είναι σταθερή. Βγει κάποιος, βγει κάποιος άλλος, τι αλλαγή έχει αυτό σ' εμένα; Αλλαγές γίνονται συνέχεια, στα φορολογικά, στις ταμειακές...Αν έχουμε εμείς, ας έχει και το κράτος...Υπάρχει η πολιτική ευθύνη αλλά υπάρχει και η δική μας. Για μένα το σπίτι απ' όπου βγαίνεις, το χωριό, ο δήμος είναι ένα πράγμα, το ίδιο, αλλάζει μόνο η έκταση, το μέγεθος. Πρέπει να φροντίσεις κι εσύ κάποια πράγματα.»

Η Αθηνά μας μιλάει για τις πολιτικές σε σχέση με τους ΑΣ και τον αγροτουρισμό :

« Ναι, υπάρχουν πολιτικές που στηρίζουν. Φορολογικά υποστηρίζομαστε ως γυναίκες και η επιστροφή φόρου με τα τιμολόγια είναι μεγάλη βοήθεια. Τρέχουν κατά καιρούς πολλά προγράμματα για την περιοχή με επιδότηση, έχουμε πάει σε ενημερώσεις και στο Επιμελητήριο και στην Αναπτυξιακή Εταιρία Σερρών.»

Για το ίδιο θέμα, σύμφωνα με τη Δανάη :

« Δεν έχουμε ενταχθεί ποτέ σε επιχορηγούμενο πρόγραμμα, ούτε στην αρχή ούτε τώρα. Μπορεί αργότερα, αν κάνουμε τον ξενώνα. Νομίζω ότι είναι μεγάλα τα ποσά αυτών των προγραμμάτων για τα μέτρα μας, δεν θέλαμε να μπούμε σε μεγάλη κλίμακα. Και δε θέλαμε να δεσμεύσουμε πολλά από τα κεφάλαιά μας, θέλουμε να έχουμε ελευθερία κινήσεων, να τα κάνουμε όπως νομίζουμε. Σιγά σιγά και με υπομονή όλο και φτιάχνουμε κάτι, τον περιβάλλοντα χώρο, έναν καινούριο χώρο στο πλάι με σόμπα και προστασία από το κρύο...»

Σχετικά με την επίδραση του οικονομικού περιβάλλοντος στον τομέα τους και στον ΑΣ, τα δύο μέλη τοποθετούνται ως εξής :

« Υπάρχει ακρίβεια, το βλέπουμε πολύ και στα υλικά που προμηθευόμαστε. Αλλά ο κόσμος έρχεται. Αν βγει ο άνθρωπος για μια βόλτα, για να ξεσκάσει, είναι διατεθειμένος και να ξοδέψει. Υπάρχει μεγάλη ανάγκη να ξεφύγεις... Τον τελευταίο καιρό βλέπω τον κόσμο να ξοδεύει όπως στην εποχή προ κρίσης του 2009. Γίνονται πολλές εκδρομές, ειδικά σε τριήμερα, σε αργίες έχει πολύ κίνηση, ουρές, αναμονές. Ίσως ήταν και πιεσμένος ο κόσμος από την κλεισούρα του covid.» (Δανάη)

« Πάμε πολύ καλά από κόσμο, γίναμε γνωστές πολύ γρήγορα και αυτό συνεχίζεται. Για ό,τι έχει σχέση με τουρισμό εδώ κοντά στην Κερκίνη υπάρχει δουλειά και έχει προοπτικές.» (Αθηνά)

Για το κοινωνικό περιβάλλον εντός του οποίου λειτουργούν και τις κοινωνικές τάσεις όσον αφορά τον κλάδο τους, μας λένε :

« Ο κόσμος του χωριού δεν είναι και τόσο γερασμένος, υπάρχουν πολλοί σε παραγωγική ηλικία. Τελευταία, πολλοί φεύγουν για να δουλέψουν σεζόν, πολλοί φεύγουν κι εντελώς, κυρίως στη Γερμανία. Έρχονται κιόλας, τους αρέσει το μέρος. Ζει εδώ ένα ζευγάρι Ολλανδών, έχουν μείνει κατά καιρούς και άλλοι ξένοι που έζησαν εδώ έως και μια πενταετία. Λίγο περισσότερο να μπορούσε η περιοχή να απορροφήσει κόσμο επαγγελματικά θα έρχονταν κι άλλοι πιστεύω. Οι φοιτητές δεν ξαναγυρίζουν...» (Δανάη)

« Το βουνό και η λίμνη είναι μεγάλη υπόθεση. Περιβαλλοντικά προβλήματα δεν μπορώ να πω ότι έχουμε. Ο Ορειβατικός Σύλλογος Ροδόπολης διαχειρίζεται τα μονοπάτια αλλά γενικά χρειάζεται καλύτερη οργάνωση για το βουνό και θέλει καλύτερη πυρασφάλεια.» (Δανάη)

« Η τοπική κοινότητα μας ξέρει από την αρχή σαν γυναικείο συνεταιρισμό. Μας έχει αγκαλιάσει από την αρχή και αγκαλιάζει κι ό,τι καινούριο κάνουμε. Η σχέση μας με το χωριό είναι πολύ ζεστή.» (Αθηνά)

« Ζητάει ο κόσμος τη φύση, το διαφορετικό, το παραδοσιακό, την οικειότητα, την ποιότητα, αυτόν τον τουρισμό. Εδώ στην περιοχή μας έχει πολλές ταβέρνες και πολλές αγροτουριστικές επιχειρήσεις γύρω από την Κερκίνη. Και άλλες ταβέρνες και άλλους

ξενώνες να είχε θα δούλευαν, θέλει ο κόσμος ομορφιά, επιλογές, καινοτομία, παροχές.»
(Αθηνά)

Πώς αξιολογούν τα δύο μέλη την επίδραση του τεχνολογικού περιβάλλοντος :

« Το internet και τα social media μας έχουν βοηθήσει πολύ. Από εκεί ξεκινήσαμε. Η προώθησή μας έγινε κυρίως μέσω Instagram και λιγότερο Facebook, δώσαμε συνεντεύξεις σε διαδικτυακές εφημερίδες, μπήκαμε σε ηλεκτρονικούς καταλόγους, σε τηλεοπτικές εκπομπές, πρόσφατα συμμετείχαμε στο ταξιδιωτικό ντοκιμαντέρ “Φτάσαμε” του Ζερόμ Καλούτα στην EPT.» (Δανάη)

« Από την αρχή κι αυτά τα δύομισι χρόνια μας βοήθησε πάρα πολύ το internet και κυρίως οι κριτικές που γράφονταν σε αυτό. Ο συνεταιρισμός εξελίχθηκε γρήγορα, πολύ γρήγορα γίναμε γνωστές. Τώρα πια κατά 90% μας βρίσκουν στόμα με στόμα και λιγότερο από το internet. Αλλά ακόμη το χρησιμοποιούμε πολύ και θα συνεχίσουμε.» (Αθηνά)

Η Αθηνά μιλάει για τις σημαντικότερες προκλήσεις που έχουν αντιμετωπίσει μέχρι σήμερα :

« Λειτουργικά και πρακτικά ήταν τα προβλήματά μας. Το ωράριο, που ακόμη και τώρα είναι πολύ απαιτητικό. Να στρώσεις τον περιβάλλοντα χώρο, χωρίς καθοδήγηση, όλα με προσωπική εργασία. Δεν υπήρχε κεφάλαιο για μηχανικό, διακοσμητή, εργάτες.»

Η Δανάη συμπληρώνει :

« Οι λύσεις ήταν ακριβές. Όλα τα κάναμε σιγά σιγά. Οι συγκοινωνίες ήταν και είναι ένα μεγάλο πρόβλημα. Δύσκολη η πρόσβαση, δύσκολο να πας κάπου που χρειάζεσαι. Δεν έχει τώρα ούτε τρένο.»

Κοινωνικός και περιβαλλοντικός αντίκτυπος : Ο ΑΣ απασχολεί δύο από τα μέλη του ως εργαζόμενες, ενώ απασχολεί και εποχικό προσωπικό κατά τους μήνες αιχμής, από τον Απρίλιο έως και τον Οκτώβριο. Όσον αφορά στη συμβολή του ΑΣ στην τοπική κοινωνία μας λένε τα εξής:

«Φροντίζουμε πάρα πολύ να συνεργαζόμαστε με παραγωγούς από το χωριό και από τα κοντινά χωριά, που ξέρουμε ότι μπορούν να μας παρέχουν ποιοτικά και ασφαλή εποχικά

προϊόντα. Η παρουσία μας εδώ, μαζί και με τις άλλες επιχειρήσεις, όπως οι ξενώνες, οι εναλλακτικές δραστηριότητες, οι ταβέρνες, συμβάλλει στην προσέλκυση τουρισμού και στην ενίσχυση της οικονομίας της περιοχής και οι σχέσεις με τους κατοίκους είναι πολύ κοντινές». (Αθηνά)

«Σ' αυτό το χώρο δίνουμε βήμα σε ό,τι τοπικό, χειροποίητο και νέο φτιάχνεται από ανθρώπους της περιοχής, πχ. μια νέα κοπέλα ξεκίνησε να ασχολείται με χειροποίητα διακοσμητικά και κοσμήματα...κι αυτά μπήκαν στον χώρο μας. Υπάρχει και μια άλλη κοπέλα που ξεκίνησε να ασχολείται με την εκτροφή μεταξοσκώληκα. Μιλάμε και μ' αυτήν, να τη στηρίζουμε, να δώσουμε συμβουλές αν μπορούμε για το πώς θα προχωρήσει...Ο μύλος στα Πλατανάκια εδώ δίπλα, που παίρνουμε το αλεύρι μας...έχουμε προτείνει στον ιδιοκτήτη, να εκσυγχρονιστεί, να γίνει επισκέψιμος. Είναι πολύ ωραίο μέρος, θα ήταν καινοτομία για την περιοχή να διοργανώνονται εκεί εκπαιδευτικές επισκέψεις, βιωματικά πράγματα, πικ νικ, δραστηριότητες.» (Δανάη)

Για τα δύο μέλη δεν τίθεται θέμα διακρίσεων λόγω κοινωνικών και προσωπικών χαρακτηριστικών :

«Τόσα χρόνια στην περιοχή έχουμε έρθει κοντά με πολλούς και διαφορετικούς ανθρώπους, συνεργαζόμαστε και σχετιζόμαστε πέρα από τα χαρακτηριστικά τους, όλα καλά.» (Δανάη)

Σχετικά με την επίδραση του ΑΣ σε περιβαλλοντικά ζητήματα, η Δανάη μας εξηγεί :

« Ασχολούμαστε με τους βασικούς κανόνες της ανακύκλωσης. Χρησιμοποιούμε κυρίως γυαλί, πορσελάνη και χαρτί για το σερβίρισμα και τις συσκευασίες και αποφεύγουμε το πλαστικό. Τα ταψάκια για τις πίτες και τα γλυκά μας είναι επαναχρησιμοποιούμενα. Αλλά δεν μπορούμε πάντα...Κάποιος αγόρασε γλυκά κουταλιού και μαρμελάδες και μας ζήτησε πλαστική σακούλα μήπως και σκιστεί η χάρτινη. Έτυχε χάρτινο καλαμάκι να βγάλει χρώμα στη σπιτική λεμονάδα. Μετά, θες να χρησιμοποιούμε χαρτί αλλά βάζεις ΦΠΑ 24 %. Θέλει και λίγο πλαστικό, δε γίνεται αλλιώς.»

Η συνεργασία με την τοπική κοινωνία των πολιτών και τους φορείς είναι διαρκής:

« Η σχέση μας με την περιοχή είναι πολύ ζεστή και καθημερινή. Ενδιαφερόμαστε για την εξέλιξη όλων. Είμαστε συνεχώς σε επαφή με τους συλλόγους γονέων, τους εκπαιδευτικούς, με τη δημοτική αρχή, συμμετέχουμε στον πολιτιστικό σύλλογο. Έχουμε φτιάξει εθελοντική ομάδα καθαριότητας, ασχοληθήκαμε με την περιποίηση και τον καλλωπισμό των κάδων απορριμμάτων. Προσφέρουμε στα σχολεία, στη βιβλιοθήκη, στις εθελοντικές αιμοδοσίες, έχουμε κάνει δωρεές και προσφορές εδεσμάτων σε πολλές κοινωνικές περιστάσεις.» (Αθηνά)

« Θεωρώ πως κάνουμε ό,τι μπορούμε για την προσφορά μας στον τόπο. Στηρίζουμε τους συλλόγους και τις δράσεις εδώ και κάνουμε κοινωνικό έργο πολύ, σε ανήμπορους, ευάλωτους, γιαγιάδες και παππούδες.» (Δανάη)

Σχετικά με το πώς αισθάνονται σχετικά με τη κοινωνική τους θέση μετά από την επαγγελματική τους ενασχόληση με το ΑΣ, η Δανάη βλέπει τον εαυτό της ως μια «επιχειρηματία νοικοκυρά» και η Αθηνά θεωρεί πως «...η αγάπη για το νοικοκυριό, την κουζίνα και το ράφιμο έγινε επιχείρηση. Αλλά δεν μπορείς να επιβιώσεις χωρίς επιχειρηματικό πνεύμα».

Όσο για το εάν θα παρότρυναν τα παιδιά τους να παραμείνουν στην περιοχή και να δραστηριοποιηθούν σε κάποιο συνεταιριστικό επιχειρηματικό μοντέλο, τα δύο μέλη μας απαντούν :

« Για να μείνει κάποιος στην περιοχή πρέπει να έχει σταθερή δουλειά ή να ασχοληθεί με τον τουρισμό, να είναι σχετικό το επάγγελμα. Το πιο δύσκολο στην περιοχή είναι οι μετακινήσεις, η συγκοινωνία... Μπορείς να βρεις κάτι να κάνεις εδώ, αλλά πρέπει πρώτα να φύγεις, να δεις, να γυρίσεις. Εγώ του λέω “Δεν είσαι δέντρο”, φύγε, δες και γύρνα μετά άμα θες, όπου θα είσαι χαρούμενος και ευτυχισμένος.» (Δανάη)

« Αν το θέλανε, θα τους παρότρυνα. Εδώ μεγάλωσαν, ξέρουν τον τόπο. Είναι πολύ ωραία η ζωή στο χωριό αλλά στερήθηκαν πολλά πράγματα που ήθελαν τα παιδιά, το μπαλέτο, τον στίβο. “Ανοίξτε φτερά” τους λέω. Θα ήθελα να το παλέψουν στην Ελλάδα κι όχι στο εξωτερικό. Το να κάνεις επιχείρηση στην περιοχή είναι καλύτερο από εργάτης σε επιχείρηση... είναι καλά εδώ για να πειραματιστείς σε κάτι δικό σου αλλά...στο κεφάλαιο χωλαίνουμε. Αυτό που κατάλαβα: Καλό είναι ό,τι κάνεις να το αγαπάς.» (Αθηνά)

Ακολουθεί συνοπτική περιγραφή των αποτελεσμάτων ανά θεματική ενότητα, με βάση τις παραπάνω απαντήσεις των μελών κατά τις συνεντεύξεις.

Παράγοντας	Αποτέλεσμα
Μέγεθος & βιωσιμότητα	Προκύπτει στην παρούσα φάση οικονομική βιωσιμότητα και ταχεία ανάπτυξη των εργασιών του ΑΣ. Το μικρό μέγεθος αποτιμάται ως μεγάλο πλεονέκτημα για τη μέχρι στιγμής εξέλιξη του ΑΣ, ωστόσο είναι επιθυμητή για το μέλλον η διεύρυνση του αριθμού των μελών.
Επιχειρηματικότητα & καινοτομία	Εντοπίζεται επιχειρηματικό πνεύμα και επίγνωση της επιχειρηματικής διάστασης του εγχειρήματος. Προκύπτει καινοτομία σε επίπεδο προϊόντων, διαδικασιών και διασύνδεσης της οικονομικής με την κοινωνική διάσταση.
Δομή & Οργάνωση	Στον ΑΣ λειτουργεί το τυπικό σύστημα διακυβέρνησης των συνεταιρισμών με τα προβλεπόμενα όργανα και ρόλους. Λόγω του πολύ μικρού μεγέθους αλληλοεπικαλύπτονται πλήρως και για τον ίδιο λόγο λειτουργεί με δημοκρατία, αμεσότητα, διαφάνεια.
Αντιλήψεις & συμπεριφορά μελών	Όλα τα μέλη θεωρούνται ως ισότιμα και η συνεισφορά της καθεμιάς κρίνεται ως πολύτιμη. Η συνεργασία, η αμοιβαιότητα, η εμπιστοσύνη και η ενεργός συμμετοχή εκτιμάται πως κινούνται σε πολύ υψηλό επίπεδο.

<p>Ανάλυση περιβάλλοντος</p>	<p>Τα μέλη αντιλαμβάνονται το πολιτικό περιβάλλον ως σταθερό και αδιάφορο ως έναν βαθμό και το οικονομικό ως προβληματικό γενικά αλλά όχι τόσο όσον αφορά τον κλάδο τους. Το κοινωνικό περιβάλλον αποτιμάται ως ευνοϊκό για τον ΑΣ και το τεχνολογικό ως ιδιαίτερα βοηθητικό.</p>
<p>Κοινωνικός & περιβαλλοντικός αντίκτυπος</p>	<p>Ο κοινωνικός αντίκτυπος του εγχειρήματος αποτιμάται από τα μέλη ως ιδιαίτερα θετικός ενώ ο περιβαλλοντικός δεν τονίζεται στον αντίστοιχο βαθμό. Δεν προκύπτει εξοικείωση με τους ΣΒΑ αλλά οι αντιλήψεις και οι πρακτικές των μελών συμβαδίζουν σε σημαντικό βαθμό με τη λογική των ΣΒΑ.</p>

Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα

6.1 Συμπεράσματα

Σε μια κατεξοχήν αγροτική χώρα, όπως η Ελλάδα, ο ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν οι ΑΣ είναι εξαιρετικά κρίσιμος για την κοινωνία και την οικονομία. Παρατηρώντας την κατάσταση στον νομό Σερρών, μία κατά βάση αγροτική περιοχή με μεγάλες αγροτικές εκτάσεις και πολλά χωριά, γίνεται εμφανές ότι μικρής κλίμακας πρωτοβουλίες στις τοπικές κοινότητες, ιδιαίτερα στην αγροτική ύπαιθρο, μπορούν να έχουν θετική συνεισφορά στην τοπική αναζωογόνηση και ανάπτυξη. Ο προβληματισμός σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα μικρά αγροτικά συνεταιριστικά επιχειρήματα και τον αντίκτυπο που τελικά έχουν στην κοινωνία και το περιβάλλον είναι γόνιμος, καθώς μπορεί να αποφέρει χρήσιμα συμπεράσματα ως προς τις προοπτικές και το βιώσιμο μέλλον αυτών των επιχειρημάτων. Στο πλαίσιο του παραπάνω προβληματισμού, η παρούσα εργασία ασχολήθηκε καταρχάς με την βιβλιογραφική ανασκόπηση γενικότερων θεωρητικών θεμάτων σχετικά με τους συνεταιρισμούς και ειδικότερων ζητημάτων σχετικά με τους ΑΣ. Στη συνέχεια διενεργήθηκε ποιοτική έρευνα στον Αγροτουριστικό Γυναικείο Συνεταιρισμό Όρους Μπέλλες «ΝΙΒΙΑΣΤΑ», όπου και διενεργήθηκαν συνεντεύξεις με σκοπό να εξαχθούν συμπεράσματα σε σχέση με τον κεντρικό προβληματισμό της εργασίας.

Για τον ΑΣ «ΝΙΒΙΑΣΤΑ» που αποτελείται από έξι , τρία εκ των οποίων λειτουργικά και συστηματικά παρόντα, το μικρό μέγεθος δεν προκύπτει να επηρεάζει με αρνητικό τρόπο τη βιωσιμότητα μέχρι στιγμής. Προχωράει με μικρές και τμηματικές προσθήκες στις δραστηριότητές του ενώ δεν είναι στα άμεσα σχέδιά του κάποια μεγαλύτερη επένδυση σε νέες εγκαταστάσεις. Η διεύρυνση του αριθμού των μελών είναι επιθυμητή, για πρακτικούς λόγους και για λόγους μελλοντικής προοπτικής, αλλά αυτήν την περίοδο προέχει η σύμπνοια που έχουν αποκτήσει μεταξύ τους και η δρομολόγηση της πορείας του ΑΣ από τα παρόντα μέλη, καθώς θεωρούν ότι η προσθήκη νέων μελών δημιουργεί αβεβαιότητες ως προς την αποτελεσματική συνεργασία. Ο ΑΣ βρίσκεται σε φάση ταχείας ανάπτυξης των εργασιών και των επισκεπτών/πελατών του και τα έσοδά του, παρόλο που δεν μπορούν να αποτελέσουν ακόμη κύριο εισόδημα επαρκούν

για να καλύψουν τις προσθήκες που γίνονται στο χώρο του ΑΣ και τις δραστηριότητές του. Η οικονομική βιωσιμότητα επιτυγχάνεται προς το παρόν με ικανοποιητικό τρόπο και με χαμηλού ύψους επενδύσεις και πόρους και εκτιμάται πως θα υπάρξει βελτίωση στο μέλλον, στοιχείο που εντοπίζεται και στη βιβλιογραφικά ανασκόπηση όσον αφορά τη σχέση του μεγέθους των συνεταιρισμών με τη βιωσιμότητά τους (Koutsou, Samathrakis & Androulidaki, 2005). Σε αυτήν τη φάση τα μέλη θεωρούν ως πλεονέκτημα το μικρό μέγεθος, καθώς προσφέρει ευελιξία, ανεξαρτησία, ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων και στην υλοποίησή τους, αποδοτική συνεργασία μεταξύ τους, ισχυρούς δεσμούς με τους προμηθευτές, δυνατότητα καλύτερου ελέγχου της ποιότητας και ασφάλειας των υλικών τους, ουσιαστικές σχέσεις με τους επισκέπτες τους. Το μικρό μέγεθος βοηθάει επιπλέον στην ενσωμάτωση αυθεντικότητας και στην ποιοτική διαφοροποίηση των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και στη δημιουργία ισχυροποιημένης ταυτότητας και εμπορικής εικόνας. Τα παραπάνω ευρήματα συνάδουν με τα συμπεράσματα των ερευνών των Briscoe & Ward (2006) και των Sergaki, Partalidou & Iakovidou (2015), που παρουσιάστηκαν στο κεφάλαιο 3.3.

Τα δύο μέλη με τα οποία συνομιλήσαμε φαίνεται πως χαρακτηρίζονται από επιχειρηματικό πνεύμα και έχουν επίγνωση πως ο ΑΣ αποτελεί και έναν επιχειρηματικό οργανισμό. Ασχολούνται οι ίδιες με την οικονομική του πορεία, σχεδιάζουν το μέλλον του ως επιχείρηση, έχουν εικόνα και έλεγχο των οικονομικών του μεγεθών. Στο σημείο αυτό, εντοπίζονται στοιχεία της έννοιας της επιχειρηματικότητας σε σχέση με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση (Σταμπουλής & Μπάρλας, 2015α· Σταμπουλής & Μπάρλας, 2015β). Τα μέλη θεωρούν πως η καινοτομία του συνεταιρισμού έγκειται σε πολλά πράγματα : στην τοπικότητα των πρώτων υλών και στην απουσία εκπτώσεων όσον αφορά στην ποιότητα και τη διατροφική τους ασφάλεια, στο μεράκι που βάζουν κατά την παρασκευή των προϊόντων τους, στις χαμηλές τιμές τους σε σχέση με αυτό που προσφέρουν, στη μοναδικότητα των δύο γλυκών που έχουν δημιουργήσει και στην αυθεντικότητα των υπόλοιπων εδεσμάτων, στη φροντίδα για τις ανάγκες των επισκεπτών και την ουσιαστική επαφή μαζί τους. Σε δεύτερο επίπεδο, και όπως προέκυψε μέσα από τη συζήτηση, διαπιστώνουν ως καινοτομία τον τόπο τους, το συγκεκριμένο χώρο τους στο

σύνολό του, που τον διαφοροποιούν όλα όσα περικλείει : το πώς συνδέονται μέσα σε αυτόν η θέα, το χωριό, οι επισκέπτες, η παράδοση και το καινούριο, οι μνήμες, οι συζητήσεις, οι σχέσεις, οι γεύσεις, η ποιότητα, η στήριξη, η διάθεση δημιουργίας και προσφοράς, το πώς ενσωματώνεται στον ΑΣ η αγάπη γι' αυτό που κάνουν. Τα παραπάνω συμπεράσματα συγκλίνουν με τις θεωρητικές διαπιστώσεις που αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 3.4 σε σχέση με τη διάσταση της καινοτομίας (Κουτσού, 2015· Λιαργκόδας & Αποστολόπουλος, 2015).

Η λειτουργία του ΑΣ «ΝΙΒΙΑΣΤΑ» ακολουθεί τη δομή που περιγράφει ο Hammer (2015) για τους πολύ μικρούς συνεταιρισμούς, με λιγότερα από δώδεκα μέλη. Ο ΑΣ διέπεται από λεπτομερές καταστατικό, το οποίο όλα τα μέλη γνωρίζουν, ωστόσο λόγω και του μικρού μεγέθους οι διαδικασίες γίνονται μάλλον άτυπα και άμεσα. Διακρίνεται επί της ουσίας εφαρμογή των δημοκρατικών διαδικασιών, συνεννόηση, αμεσότητα, σύμπνοια και ομοφωνία. Δεν υπάρχει κάποιο μέλος με διακριτό ρόλο και οι ρόλοι ΓΣ, ΔΣ και διοίκησης αλληλεπικαλύπτονται πλήρως. Τα δύο μέλη με τα οποία συνομιλήσαμε αναδεικνύονται ως οι πλέον λειτουργικές ίσως και ηγετικές τελικά φυσιογνωμίες του ΑΣ, καθώς προκύπτει ότι οδηγούν την καθημερινή αλλά και τη μελλοντική πορεία του, ωστόσο με τη συνεργασία και τη σύμφωνη γνώμη και των υπόλοιπων μελών. Αυτή η άτυπη οργάνωση δεν διαφαίνεται να απειλεί προς το παρόν τη λειτουργία του ΑΣ, κυρίως λόγω του μικρού αριθμού των μελών και των σχέσεων που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ τους, αλλά μάλλον του προσφέρει δυναμική και ώθηση στην παρούσα φάση. Η αποτελεσματική οργάνωση και λειτουργία ενός ΑΣ και η ικανότητα προσαρμογής του, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές έχει επισημανθεί και σε προηγούμενη βιβλιογραφία (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015).

Κατά τη συζήτηση προέκυψαν διαφορετικά κίνητρα προσχώρησης στον ΑΣ, όμως μετά την εκκίνηση του ανακαλύφθηκαν κοινά νοήματα και οράματα για τα δύο μέλη. Στη θέση των δύο ιδρυτικών μελών που αποχώρησαν εισήλθαν δύο φοιτήτριες από το οικογενειακό περιβάλλον των λοιπών ιδρυτριών, γεγονός που πλέον καθιστά πιο προσωπική/οικογενειακή υπόθεση τη σύνθεση του ΑΣ. Στο σημείο αυτό διαπιστώνεται σε πρώτη φάση μια απόκλιση σε σχέση με τα αναφερόμενα στη θεωρία όσον αφορά την αρχική συγκρότηση του συνεταιρισμού από άτομα με κοινές αναζητήσεις,

προβλήματα ή προσδοκίες (Αδάμ, 2014· Λαϊνάς, 2022-υπό έκδοση· Λαϊνάς, 2022-υπό δημοσίευση). Ωστόσο, στην πορεία και πολύ γρήγορα επέρχεται εντός του ΑΣ η συνειδητοποίηση ότι υφίστανται κοινά οράματα, αξίες και στοχεύσεις. Τα χαρακτηριστικά της αμοιβαιότητας, της εμπιστοσύνης και της ενεργού συμμετοχής γίνονται αντιληπτά από τα μέλη ως κρίσιμα στοιχεία για την πορεία του εγχειρήματος, εύρημα που συμφωνεί με προηγούμενη βιβλιογραφία επί του θέματος (Κοντογεώργος & Σεργάκη, 2015· Ντρίνιας, χ.χ.). Όλα τα μέλη χαρακτηρίζονται από τις συνεντευξιαζόμενες ως ενεργά και η παροχή πόρων θεωρείται πως γίνεται από όλες με ισότιμο τρόπο. Η συνεργασία, η αμοιβαιότητα και η εμπιστοσύνη έχουν αγγίξει πλέον πολύ υψηλά επίπεδα και τα μέλη θεωρούν πως επιτυγχάνουν και προσωπική εξέλιξη μέσα από την εμπλοκή τους με τον ΑΣ. Η αυθόρμητη, χωρίς δευτερες σκέψεις και περιορισμούς, προσφορά πόρων και εργασίας από τα πιο λειτουργικά μέλη θα μπορούσε ίσως να αποτελέσει πηγή δυσαρέσκειας ή υπερβολικής κόπωσης, αλλά σε αυτή τη φάση εξέλιξης του ΑΣ επιδρά περισσότερο η δημιουργικότητα, η όρεξη και η αποφασιστικότητα για το επιτυχημένο παρόν και μέλλον του. Η κοινωνική διάσταση φαίνεται να υπερτερεί ελαφρώς στην αντίληψη των δύο μελών σχετικά με τον ΑΣ, χωρίς ωστόσο να παραβλέπεται η επιχειρηματική του διάσταση.

Το πολιτικό περιβάλλον γίνεται αντιληπτό από τα μέλη του ΑΣ ως σταθερό, παρότι εντοπίζεται έλλειμμα εμπιστοσύνης στους θεσμούς και την πολιτική, όπως περιγράφεται και στην έρευνα του ΕΝΑ (2023). Στοιχείο διαφοροποίησης αποτελεί η διαπίστωση πως η κατάσταση του πολιτικού περιβάλλοντος δεν ανησυχεί τα δύο μέλη, γιατί αισθάνονται ότι δεν επηρεάζουν τόσο οι κυβερνητικές και ευρωπαϊκές πολιτικές αλλά περισσότερο μετράει η αυτεθύνη και η αυτενέργεια, ως προς το πώς διαχειρίζεται ο καθένας τον χώρο του και τον τόπο του. Διακρίνεται μία παραίτηση και ένας συμβιβασμός σε σχέση με τις πολιτικές εξελίξεις στη χώρα και διεθνώς και με τις επιπτώσεις που μπορεί αυτές να έχουν σε τμήματα της κοινωνίας· μία πιο ατομικιστική ενδεχομένως οπτική η οποία ωστόσο συμπεριλαμβάνει την τοπική κοινότητα στις ανησυχίες της. Τα μέλη με τα οποία συνομιλήσαμε γνωρίζουν ότι υπάρχουν πολιτικές που ευνοούν την αγροτική ανάπτυξη, τη γυναικεία επιχειρηματικότητα και τον αγροτουρισμό (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023· Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (χ.χ.), αλλά δεν έχουν εκμεταλλευτεί μέχρι στιγμής επιδοτούμενα

προγράμματα για λόγους ευελιξίας και ανεξαρτησίας. Στο οικονομικό επίπεδο δεν εντοπίζουν επιδείνωση όσον αφορά τον αγροτουριστικό τομέα και τον συνεταιρισμό τους, αλλά ίσως χρειαστεί να αναπροσαρμόσουν τις τιμές τους λόγω της ακρίβειας στις πρώτες ύλες και την ενέργεια. Εκτιμούν πως οι άνθρωποι επιζητούν ποιοτικές διεξόδους, έτσι η προσέλευση πελατείας αυξάνεται και η κατανάλωση δεν έχει μειωθεί. Δεν διακρίνουν σοβαρά περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα στην περιοχή τους, εκτός από την τάση των νέων φοιτητών να μην ξαναγυρίζουν στο χωριό. Πιστεύουν πως ο κόσμος είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένος κοινωνικά και περιβαλλοντικά και πιο επιλεκτικός ως προς την αναψυχή του, για τον λόγο αυτό το γυναικείο συνεταιριστικό εγχείρημά τους προτιμάται σταθερά και αυξανόμενα. Το διαδίκτυο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι κριτικές σε ηλεκτρονικούς ταξιδιωτικούς οδηγούς, βοήθησαν πολύ να γίνει γρήγορα γνωστός ο ΑΣ και να εξελιχθεί ανέλπιστα καλά. Τα παραπάνω ευρήματα σχετικά με τον τρόπο που γίνεται αντιληπτό από τα μέλη το οικονομικό, το κοινωνικό και το τεχνολογικό περιβάλλον συγκλίνουν με τις διαπιστώσεις προηγούμενων ερευνών σε σχέση με την πορεία της οικονομίας και του ελληνικού τουρισμού, τις καταναλωτικές προτιμήσεις και ευαισθησίες και τις τεχνολογικές εξελίξεις (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ· Υπουργείο Τουρισμού, 2022· Υπουργείου Τουρισμού, 2023). Τα προβλήματα που κυρίως αντιμετώπισε ο συνεταιρισμός αφορούν στο απαιτητικό ωράριο, στην απουσία τακτικών συγκοινωνιών και στην έλλειψη επαρκούς κεφαλαίου προκειμένου να διαμορφωθεί ο χώρος και η λειτουργία του από επαγγελματίες· τα παραπάνω ωστόσο αποτέλεσαν επιλογές των μελών προκειμένου να αποφευχθούν οι δεσμεύσεις και η γραφειοκρατία της ένταξης σε επιδοτούμενο πρόγραμμα.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των δύο μελών της «ΝΙΒΙΑΣΤΑ», προκύπτει ενδιαφέρον και μέριμνα για την τοπική κοινωνία και εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας για έμπρακτη προσφορά στην κοινότητα. Διαφαίνεται σύνδεση με το παραγωγικό σύστημα και τις ανάγκες του τόπου. Υποστηρίζουν τους τοπικούς παραγωγούς, συνδράμουν νέους επαγγελματίες και χειροτέχνες, δίνουν εργασία σε κατοίκους της περιοχής, ως εποχικά εργαζόμενοι ή ως εργάτες, προτείνουν καινοτόμες ιδέες για την ανάπτυξη της περιοχής. Βρίσκονται σε άμεση επαφή με την τοπική αυτοδιοίκηση, με συλλόγους και με τους κατοίκους, νιώθουν άνετα με τη διαφορετικότητα, προσφέρουν στους εύάλωτους,

συμμετέχουν σε δωρεές και κοινωνικές δράσεις. Παρόμοιες είναι και οι διαπιστώσεις της έρευνας των Gallego-Bono & Tapia-Baranda (2021) και των Moral & Ucles (2022) σχετικά με τη συνεισφορά των αγροτικών συνεταιριστικών επιχειρημάτων. Σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, προβληματίζονται και προσπαθούν για το καλύτερο. Συνολικά, θεωρούν πως ο αντίκτυπος του ΑΣ στην τοπική κοινότητα είναι θετικός και επιθυμούν αυτό να συνεχιστεί και στο μέλλον σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό. Τα μέλη δεν είναι εξοικειωμένα με τους ΣΒΑ, αλλά το σκεπτικό τους κινείται ενστικτωδώς και βιωματικά κοντά στις αιτίες υιοθέτησης και τη λογική των ΣΒΑ (United Nations, 2015).

Όσον αφορά στο ζήτημα της ενίσχυσης της κοινωνικής θέσης των γυναικών μέσω της συμμετοχής τους σε ΑΣ, τα μέλη της «ΝΙΒΙΑΣΤΑ» βλέπουν τον εαυτό τους ως «επιχειρηματίες νοικοκυρές», αισθάνονται περισσότερο ορατές, παραγωγικές και δημιουργικές και εκτιμούν πως συμβάλλουν στην προώθηση του τόπου τους ως εναλλακτικού πόλου έλξης ήπιας τουριστικής κίνησης, σε συνδυασμό με τις άλλες επιχειρήσεις και τις φυσικές ιδιαιτερότητες της περιοχής. Τα παραπάνω συνάδουν με τις διαπιστώσεις της έρευνας των Sergaki, Partalidou & Iakovidou (2015) σε σχέση με τους γυναικείους ΑΣ, ιδιαίτερα σε ορεινές μειονεκτικές περιοχές. Ωστόσο, παρατηρήσαμε πως το βήμα για ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας έγινε αφού τα παιδιά των μελών είχαν φτάσει σε μεγαλύτερη ηλικία (εφηβεία και μετά), ενώ υπήρχαν από πριν προσωπικές αναζητήσεις και ανάγκη των μελών για παραγωγικές διεξόδους και για επαγγελματική ενασχόληση με τα αντικείμενα που τις ενδιέφεραν. Αυτή η συγκυρία πιθανότατα υποδεικνύει μια πρόσδεση στο κοινωνικό πρότυπο της συζύγου/μητέρας, έναν περιορισμό από την πληθώρα οικογενειακών υποχρεώσεων και στενότητα κοινωνικού χώρου για ανάληψη επιχειρηματικού ρίσκου. Η συμμετοχή των νεαρών φοιτητριών είναι ελπιδοφόρα, ως προς την επαφή τους με ένα εναλλακτικό μοντέλο επιχειρηματικότητας, αν και αποτελούν άτομα του οικογενειακού περιβάλλοντος των ιδρυτριών που εισήλθαν στη θέση αποχωρήσεων και απασχολούνται ως εργαζόμενες, οπότε δεν είναι σαφή τα κίνητρα συμμετοχής και η μελλοντική προοπτική τους στον ΑΣ.

Συνολικά, μπορούμε να πούμε πως ο Αγροτουριστικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Όρους Μπέλλες «ΝΙΒΙΑΣΤΑ» δεν αντιμετωπίζει προκλήσεις που να τον επηρεάζουν αρνητικά στην παρούσα φάση εξέλιξής του. Τα αρχικά εμπόδια παρακάμφθηκαν σταδιακά με την αποφασιστικότητα και την παροχή των απαραίτητων πόρων από τα μέλη. Εξετάζοντας τις διαστάσεις του μεγέθους του σε σχέση με τη βιωσιμότητα, της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, της δομής και της οργάνωσης, των αντιλήψεων και συμπεριφορών των μελών, συμπεραίνουμε ότι τα παραπάνω έχουν λειτουργήσει με εξαιρετικά θετικό τρόπο για την μέχρι στιγμής πορεία και εξέλιξη του συνεταιρισμού και καθιστούν εφικτή την αντιμετώπιση τυχόν μελλοντικών προκλήσεων. Το εξωτερικό περιβάλλον του ΑΣ γίνεται αντιληπτό από τα μέλη ως ευνοϊκό σε γενικές γραμμές ή στη χειρότερη περίπτωση ως αδιάφορο. Ο κοινωνικός αντίκτυπος αποτιμάται ως ιδιαίτερα θετικός, ενώ ο περιβαλλοντικός υπολείπεται σε ένταση. Από τις συνεντεύξεις διαφάνηκαν περισσότερο ως κίνητρα ίδρυσης του ΑΣ οι προσωπικές ανησυχίες και οι δημιουργικές αναζητήσεις των ιδρυτικών μελών, χωρίς να εντοπίζονται σε πρώτη ανάγνωση κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί προβληματισμοί· ωστόσο σε δεύτερο χρόνο προέκυψε η διαπίστωση πως αυτή η δημιουργική ενέργεια, ενισχυόμενη από τις γενικότερες αντιλήψεις και τις πρακτικές των μελών, όχι μόνο ενισχύει τη βιωσιμότητα του ΑΣ συγκλίνοντας ταυτόχρονα με τη συνεταιριστική φιλοσοφία, αλλά επιπλέον κατορθώνει να διοχετευτεί αποδοτικά και αποτελεσματικά μέσω της συνεταιριστικής οργάνωσης προς όφελος της τοπικής κοινωνίας.

6.2 Περιορισμοί της έρευνας

Οι αυξημένες επαγγελματικές και οικογενειακές υποχρεώσεις, από την πλευρά του τόσο της φοιτήτριας όσο και των συμμετεχόντων στην έρευνα, οι δυσκολίες της χειμερινής περιόδου και η χιλιομετρική απόσταση του ΑΣ από τον τόπο κατοικίας της φοιτήτριας αποτέλεσαν κάποια από τα κύρια εμπόδια για τη διενέργεια της έρευνας. Επιπρόσθετη δυσκολία αποτέλεσε ο περιορισμένος χρόνος κατά τον οποίο έπρεπε να συγγραφεί η εργασία και να συσχετιστούν τα ζητήματα της βιβλιογραφικής

ανασκόπησης με τα δεδομένα της πρωτογενούς έρευνας. Τέλος, ο βασικός περιορισμός που προέκυψε κατά τις τελικές επαφές μας με τον ΑΣ ήταν ότι κατέστη εφικτή η διενέργεια μόνο με δύο από τα μέλη, εξαιτίας της απουσίας σε άλλη πόλη των τριών από τα έξι μέλη και στην αδυναμία προσέλευσης του τέταρτου μέλους λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων.

Καβουλάκος, Κ., & Γριτζάς, Γ. (2015). Εναλλακτικοί οικονομικοί και πολιτικοί χώροι [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/6131>

Κιουπκιολής, Α. (2014). *Για τα κοινά της ελευθερίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Εξάρχεια

Κοντογεώργος, Α. & Σεργάκη, Π. (2015). Αρχές Διοίκησης Αγροτικών Συνεταιρισμών [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/3684>

Κουτσού, Σ. (2015). ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ. *Γεωγραφίες*, Νο 25, 51-61. Ανακτήθηκε 12/11/2023 από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/geographies/article/download/33285/25387>

Λαϊνός, Σ. (2022-υπό έκδοση). *Συνεργατικά εγχειρήματα: Το ιστορικό και κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο ανάπτυξης τους και η θεωρητική προσέγγιση των βασικών τους διαστάσεων*. Επικουρικό υλικό ΚΑΟ71.

Λαϊνός, Σ. (2022-υπό δημοσίευση). *Δημιουργώντας και λειτουργώντας ομάδες στο πλαίσιο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Συμβουλευτικές προσεγγίσεις και πρακτικές εφαρμογές*. Επικουρικό υλικό ΚΑΟ71.

Λιαργκόδας, Π., Αποστολόπουλος, Ν. (2015). *Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και καινοτομία*. Π.Ε.Γ.Α. Καινοτομία, επιχειρηματικότητα και διεθνές επιχειρηματικό περιβάλλον.

Μπάρλας, Α. (2018). *Κοινωνικό Μάρκετινγκ – Σημειώσεις*. Βόλος.

Ν. 4015/2011 (ΦΕΚ Α'/210/21.9.2011). Θεσμικό πλαίσιο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις συλλογικές οργανώσεις και την επιχειρηματικότητα του αγροτικού κόσμου – Οργάνωση της εποπτείας του κράτους.

Ν. 4384/2016 (ΦΕΚ Α'/78/26.4.2016). Αγροτικοί συνεταιρισμοί, μορφές συλλογικής οργάνωσης του αγροτικού χώρου και άλλες διατάξεις.

Ν 4673/2020 (ΦΕΚ Α' 52/11.3.2020). Αγροτικοί συνεταιρισμοί και άλλες διατάξεις

ΝΙΒΙΑΣΤΑ, <https://www.instagram.com/niviasta>

Νιβιάστα : Η επιχειρηματική κίνηση έξι γυναικών αναδεικνύει τη γαστρονομία των Σερρών. [άρθρο] (2021, Νοέμβριος 25). Ανακτήθηκε 9/1/2024 από https://www.travel.gr/food_and_drink/niviasta-i-epicheirimatiki-kinisi-exi/

Νικολόπουλος, Τ., & Καπογιάννης, Δ. (2013). Κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία: κοινά χαρακτηριστικά, αρχές και κριτήρια για την εννοιολογική οριοθέτησή της. Στο *Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία* (σσ. 19-50). Αθήνα: Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Ντρίνιας, Θ. (χ.χ.). Σημεία συζήτησης για τη διακυβέρνηση των επιχειρημάτων της Κ.Α.Α.Ο-Ι: Η εμπιστοσύνη. Επικουρικό υλικό ΚΑΟ71.

Οι προβλέψεις του UNWTO για τον διεθνή τουρισμό το 2024. [άρθρο] (2024, Ιανουάριος 19). Ανακτήθηκε 20/01/2024 από <https://www.tourismtoday.gr/%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B2%CE%BB%CE%AD%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-unwto-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81/>

Παπαγεωργίου, Κ., Κλήμη-Καμινάρη, Ο. (2014). «Σύγχυση στην συνεταιριστική ορολογία». Κοινωνική Οικονομία, 2, (Οκτ. – Δεκ. 2014). Ανακτήθηκε 22/10/2023 από : από http://isem-journal.blogspot.gr/2014/09/blogpost_21.html

Πατρώνης, Β. (2015). Ελληνική Οικονομική Ιστορία [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/1700>

Σταμπουλής, Γ., Μπάρλας, Α.(2015α). *Εισαγωγή στην Επιχειρηματικότητα*. Π.Ε.Γ.Α. Καινοτομία, επιχειρηματικότητα και διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

Σταμπουλής, Γ., Μπάρλας Α. (2015β). *Επιχειρηματική Καινοτομία*. Π.Ε.Γ.Α. Καινοτομία, επιχειρηματικότητα και διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

Τσιώλης, Γ. (2011). Η σχέση ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες: Από την πολεμική των «παραδειγμάτων» στις συνθετικές προσεγγίσεις. *Οι κοινωνικές επιστήμες στον 21ο αιώνα: Επίμαχα θέματα και προκλήσεις*, 56-84. Ανακτήθηκε 3/12/2023 από : https://www.researchgate.net/profile/Giorgos-Tsiolis-2/publication/283497432_G_Tsiolis_E_schese_poiotikes_kai_posotikes_prosengises_sten_koinonike_ereuna_apo_te_these_peri_rizikes_asymbatotetas_sto_syndyasmoe_te_sympleromatiketota_ton_prosengiseon_Sto_M_Pourkos_Epim_Dynatot/links/563b285208ae337ef298823b/G-Tsiolis-E-schese-poiotikes-kai-posotikes-prosengises-sten-koinonike-ereuna-apo-te-these-peri-rizikes-asymbatotetas-sto-syndyasmoe-te-sympleromatiketota-ton-prosengiseon-Sto-M-Pourkos-Epim-Dynatotet.pdf

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών. (χ.χ.). Αναπτυξιακά Προγράμματα. Ανακτήθηκε την 26/1/2024 από <https://www.ggde-espa.gov.gr/development-programms/>

Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. (2018). *Η ελληνίδα αγρότισσα*. Αθήνα : Εθνικό Τυπογραφείο.

Υπουργείο Τουρισμού. (2023). *Έρευνα για τον ορεινό τουρισμό: Προκλήσεις και προοπτικές*. Ανακτήθηκε 26/1/2024 από <https://mintour.gov.gr/oreinos-toyrismos-prokliseis-kai-prooptikes/>

Υπουργείο Τουρισμού. (2022). Έρευνα για το Ειδικό Σήμα Αγροτουρισμού: Έκθεση αποτελεσμάτων (Νοέμβριος 2021 – Μάιος 2022). Ανακτήθηκε 26/1/2024 από <https://mintour.gov.gr/ereyna-gia-to-eidiko-sima-agrotoyrismoy-ekthesi-apotelesmaton-noemvrios-2021-maios-2022/>

Ξενόγλωσσες

Bancel, J.L. (2015). «Συνεταιριστικό κεφάλαιο: Ένας ουσιαστικός συνδυασμός επιστήμης (διαχείρισης) και συνείδησης (Συνεταιριστικές Αρχές)». Στο *Ο Γρίφος του Συνεταιριστικού Κεφαλαίου*. σσ. 72-79. Μτφρ. Κ. Παπαγεωργίου. Διεθνής Συνεταιριστική Συμμαχία.

Barton, D. (1989). “What is a cooperative?” In D.W. Cobia (Ed.), *Cooperatives in agriculture*, pp. 1-20. Eglewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Briscoe, R., & Ward, M. (2006). Is small both beautiful and competitive? A case study of Irish dairy cooperatives. *Journal of rural cooperation*, 34(2), 119-138.

Dunn, J. (1988). Basic cooperative principles and their relationship to selected practices. *Journal of Agriculatural Cooperation* (3), pp. 83-93. <http://dx.doi.org/10.22004/ag.econ.46212>

Eurostat, Statistics Explained (n.d). *Rural Europe*. Ανακτήθηκε 26/01/2024 από https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Rural_Europe&stable=1

Gallego-Bono JR, Tapia-Baranda M. A Territorial-Driven Approach to Capture the Transformative Momentum of the Social Economy Especially from the Agricultural Cooperatives. *Agriculture*. 2021; 11(12):1281. <https://doi.org/10.3390/agriculture11121281>

Hammer, D. (2015). *Democratic Governance: The design of Governance Systems for Worker Cooperatives*. The ICA Group.

International Coop Alliance (ICA). (2020). *Facts and Figures*. Ανακτήθηκε 28/10/2023 από : <https://www.ica.coop/en/cooperatives/facts-and-figures>

International Coop Alliance (ICA). (2023). *Cooperatives: key partners in realizing the agenda 2030 for Sustainable development*. Ανακτήθηκε 6/11/2023 από <https://www.ica.coop/en/media/library/position-paper/cooperatives-key-partners-realizing-agenda-2030-sustainable>

International Coop Alliance (ICA). (nd). *What is a cooperative?* Ανακτήθηκε 22/10/2023 από : <https://www.ica.coop/en/cooperatives/what-is-a-cooperative>

Koutsou, S., Androulidaki, M., & Samathrakis, V. (2005). Rural development and businesswomen: the case of agritourism in Greece. In *5th European Conference of the European Federation for Information Technology in Agriculture, Food and Environment*. INFITA. Ανακτήθηκε 23/11/2023 από <http://eureka.teithe.gr/jspui/handle/123456789/5398>

Mazzarol, T., Limniow, E.M., & Reboud, S. (2011). *Co-operative enterprise: a unique business model*. Paper presented at Future of Work and Organisations, 25th Annual ANZAM Conference, 7-9 December, Wellington, New Zealand.

McBride, G. (1986). “Agricultural cooperatives: Their why and their how”, Westport, CT: Avi Publishing Company.

Moral, A. M., & Uclés, D. F. (2022). The agricultural cooperative in the face of the challenges of globalization, sustainability and digitalization. *Agriculture*, 12(3), 424. Ανακτήθηκε 22/11/2023 από <https://www.mdpi.com/2077-0472/12/3/424>

Nilsson, J. (1998). “The emergence of new organizational models for agricultural cooperatives”. *Swedish Journal of Agricultural Research*, 28:39-47.

Novkovic, S. (2008). “Defining the co-operative difference”. *The Journal of Socio-Economics*, 37, 2168-2177.

Roelants, B. (2015). «Συγκέντρωση Κεφαλαίου σε Βιομηχανικούς Συνεταιρισμούς και Συνεταιρισμούς Υπηρεσιών». Στο *Ο Γρίφος του Συνεταιριστικού Κεφαλαίου*. σσ. 23-32. Μπφρ, Κ. Παπαγεωργίου. Διεθνής Συνεταιριστική Συμμαχία.

Sergaki, P., Partalidou, M., & Iakovidou, O. (2015). Women's Agricultural Co-operatives in Greece: A Comprehensive Review and Swot Analysis. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 20(01), 1550002. Ανακτήθηκε 6/11/2023 από : <https://www.worldscientific.com/doi/abs/10.1142/S1084946715500028>

United Nations (UN). (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Ανακτήθηκε 29/10/2023 από : <https://sdgs.un.org/2030agenda>

United Nations General Assembly (UNGA). (2023). *Promoting the social and solidarity economy for sustainable development*. A/RES/77/281. Ανακτήθηκε 6/11/2023 από : <https://www.undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F77%2F281&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

United Nations Inter-Agency Task Force on Social and Solidarity Economy (UNSSE). (2023). *Historic Moment for the SSE: At its 66th plenary meeting, the UN General Assembly adopts the resolution “Promoting the Social and Solidarity Economy for Sustainable Development”*. Ανακτήθηκε την 29/10/2023 από <https://unsse.org/2023/04/19/historic-moment-for-the-sse-at-its-66th-plenary-meeting-the-un-general-assembly-adopts-the-resolution-promoting-the-social-and-solidarity-economy-for-sustainable-development/>

van Dijk., Sergaki, P., & Baourakis, G. (2019). *The Cooperative Enterprise. Practical Evidence for a Theory of Cooperative Entrepreneurship*. Springer international Publishing.

Vitaliano, P. (1985). Cooperative Principles and Concepts: An Overview. In *American Cooperation 1985*, pp. 139-49. Washington, DC : American Institute Cooperation.

Yin, R. K. (2011). *Applications of case study research*. sage. Ανακτήθηκε 5/12/2023 από

<https://books.google.com/books?hl=el&lr=&id=FgSV0Y2FleYC&oi=fnd&pg=PP1&dq=%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%84%CE%B7+%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%80%CF%84%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82&ots=4470UsymVm&sig=1wSrEiARcWd0yYN26hFMgIXgOJw>

Παράρτημα Α΄ : Οδηγός συνεντεύξεων

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΛΩΝ ΑΣ

Ηλικίες

Εκπαιδευτικό επίπεδο

Οικογενειακή κατάσταση

Τυχόν προηγούμενο ή/και παράλληλο επάγγελμα

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

1. Εισαγωγικές ερωτήσεις

- Πώς γεννήθηκε η ιδέα ίδρυσής του;
- Πώς βρέθηκαν/συγκεντρώθηκαν τα αρχικά ιδρυτικά μέλη;

2. Ερωτήσεις σχετικά με το μέγεθος και τη βιωσιμότητα

- Επιθυμείτε επέκταση/ανάπτυξη των εργασιών ή/και των εγκαταστάσεων του ΑΣ;
- Πιστεύετε ότι χρειάζεται να εγγραφούν νέα μέλη στον ΑΣ προκειμένου να μεγαλώσει?
- Υπάρχουν έσοδα από τον ΑΣ; Εάν ναι, πώς τα χαρακτηρίζετε (χαμηλά, μέτρια, ικανοποιητικά);
- Τα έσοδά σας από τον ΑΣ αποτελούν για εσάς κύριο ή συμπληρωματικό εισόδημα?
- Θεωρείτε το μικρό μέγεθος του ΑΣ ως πλεονέκτημα; Αν για ποιον λόγο;
- Σε πέντε χρόνια από σήμερα, πώς προβλέπετε ότι θα εξελιχθεί ο ΑΣ;

3. Ερωτήσεις σχετικά με τα παραγόμενα προϊόντα/υπηρεσίες και την επιχειρηματικότητα/καινοτομία

- Πώς βρέθηκε το ακίνητο της εγκατάστασης; Είναι ιδιόκτητο ή μισθωμένο;
- Παρόμοια προϊόντα/υπηρεσίες παράγονται από άλλες επιχειρήσεις της ευρύτερης περιοχής;
- Τα προϊόντα είναι από βιολογικά υλικά ή/και γίνεται η επεξεργασία τους με βιολογικές μεθόδους;
- Ποιοι αποτελούν τους παραγωγούς/προμηθευτές σας;
- Ποιοι αποτελούν τους πελάτες σας;

- Υπάρχουν μέλη του ΑΣ καταρτισμένα σε τομείς όπως η διοίκηση επιχειρήσεων, το marketing, τα χρηματοοικονομικά, η υγιεινή και η ασφάλεια τροφίμων, η διοργάνωση εκδηλώσεων;
- Πού εντοπίζετε την καινοτομία στα προϊόντα που παράγετε και τις υπηρεσίες που παρέχετε;

4. Ερωτήσεις σχετικά με τη δομή και οργάνωση του ΑΣ

- Από ποιον ασκείται η διοίκηση;
- Θεωρείτε πως υπάρχει στον ΑΣ άτομο με ηγετική φυσιογνωμία και ρόλο;
- Θεωρείτε ότι πρέπει να διαγραφούν μέλη για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του ΑΣ;
- Γίνονται τακτικά συνελεύσεις;
- Οι αποφάσεις λαμβάνονται δημοκρατικά και ισότιμα (ένα μέλος=μία ψήφος);

5. Ερωτήσεις σχετικά με τις αντιλήψεις και τη συμπεριφορά των μελών

- Γιατί αποφασίσατε να συμμετάσχετε στον ΑΣ;
- Ποιες ήταν οι αρχικές στοχεύσεις και προσδοκίες σας; Έχουν μεταβληθεί;
- Υπήρξαν, από την ίδρυσή του, αποχωρήσεις μελών/προσχώρηση νέων; Πού θεωρείτε ότι οφείλονταν η κινητικότητα;
- Πόσα από τα μέλη ασχολούνται ενεργά με τον ΑΣ; Αν όχι, για ποιους λόγους;
- Η παροχή πόρων στον ΑΣ γίνεται ισότιμα από όλες;
- Πώς θα χαρακτηρίζατε τις σχέσεις σας με τα άλλα μέλη όσον αφορά την αμοιβαιότητα και τη συνεργασία;
- Υπάρχει εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών;
- Ποιον θεωρείτε ως πρωταρχικό στόχο του ΑΣ;

6. Ερωτήσεις σχετικά με το εξωτερικό περιβάλλον του ΑΣ

- Θεωρείτε σταθερή την πολιτική κατάσταση στη χώρα;
- Οι πολιτικές του κράτους, της ΕΕ και της ΤΑ στηρίζουν τον αγροτουρισμό και τους ΑΣ; Έχετε λάβει κάποια ενίσχυση;
- Οι τρέχουσες οικονομικές συνθήκες έχουν επηρεάσει τον τομέα σας;
- Ζητάει ο κόσμος περισσότερη ποιότητα και εναλλακτικότητα στη διατροφή και στην ψυχαγωγία του;
- Βλέπετε στην περιοχή σας κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα;
- Πιστεύετε ότι η τοπική κοινωνία αναγνωρίζει/υποστηρίζει τον ΑΣ ως τέτοιο;
- Η τεχνολογία έχει συμβάλει στην πορεία του συνεταιρισμού;
- Ποιες ήταν οι σημαντικότερες προκλήσεις/προβλήματα που έχετε αντιμετωπίσει μέχρι σήμερα;

7. Ερωτήσεις σχετικά με ζητήματα κοινωνικού και περιβαλλοντικού αντικτύπου.
- Ο ΑΣ απασχολεί προσωπικό; Εάν ναι, τι είδους (πλήρους, μερικής, εποχικής απασχόλησης);
 - Ο ΑΣ έχει συμβάλει στην τοπική ανάπτυξη;
 - Πώς νιώθετε όσον αφορά τις διακρίσεις και τους αποκλεισμούς λόγω κοινωνικών κριτηρίων και προσωπικών χαρακτηριστικών;
 - Ο ΑΣ είναι ευαισθητοποιημένος ως προς περιβαλλοντικά ζητήματα; Εάν ναι με ποιον τρόπο συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος;
 - Ο ΑΣ συνεργάζεται με την τοπική αυτοδιοίκηση και τους τοπικούς φορείς της κοινωνίας των πολιτών για την αντιμετώπιση κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων; Αν ναι, με ποιον τρόπο;
 - Έχετε ακούσει για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ;
 - Πώς σας κάνει να νιώθετε η συμμετοχή σας στον ΑΣ όσον αφορά την κοινωνική σας θέση και την οικονομική σας ανεξαρτησία;
 - Θα παροτρύνετε τα παιδιά σας να παραμείνουν στην τοπική κοινότητα και να δραστηριοποιηθούν σε κάποιο συνεταιριστικό επιχειρηματικό μοντέλο;

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.